

GRAFIKAI SZEMLE

KÖZLÖNY A GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTIK: TANAY
JÓZSEF, NOVÁK LÁSZLÓ
A KÖNYVNYOMDÁSOK
SZAKKÖRE KIADÁSA
1909. XIX. ÉVF. XI. SZÁM

FOLYÓIRAT

1923/24. 180.

KÖNYVTÁR

THEMISTOKLES

A GÖRÖG HŐS ÉLETTÖRTÉNETE ÉS MÁS
GÖRÖG MONDÁK. A SERDÜLTEBB IFJUSÁG
SZÁMÁRA IRTA HARASZTHY ELEK BÉLA

KIADJA ROMBACHER ÉS SZOMBATHEGYI
KÖNYVKIADÓ-VÁLLALATA BESZTERCZEN

KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRE

TAGSÁGI-JEGY

szaktárs részére, ki a Könyvnyomdások Szakkörének rendes tagja, ennek céljait elősegíti és az összes kedvezményekben részesül

Budapesten, 19

..... elnök

..... titkár

MEGHIVÁS AZ ÉBREDÉS DAL-
KÖR SZILVESZTER-ESTÉLYÉRE
A GUTENBERG-OTTHONBAN

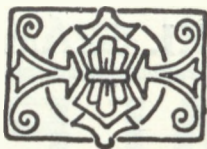
BERGER & WIRTH

BERGER ÉS WIRTH
KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI FESTÉKGYÁR
BUDAPEST, MÁRTON-UTCA 19. SZ.

Phenomenvörös és tollfesték 0.

*Melléklet a „Grafikai Szemle“
novemberi számához.*

INASAINK SZAKBELI NEVELÉSE

(II.) Második féléstendejében a szedőinas megismertendő a nyomtatási eljárásokkal, mindazon tudnivalókkal, melyek birtokában később könnyű szerrel győzheti le az előforduló technikai akadályokat, s amely tudását későbbi munkája közben apró pénzre váltva sokszor értékesítheti. — Miután a könyvnyomtatás alapját a könyv nyomtatása képezi, tanulási ideje harmadik-negyedik részletében meg kell ismertetni a tulajdonképpeni könyvkészítéssel: a formátum meghatározásával, a szavak, sorok, címek közötti beosztás egymáshoz arányaival, a címek értékével, a regiszter fontosságával, kilövésével stb. Minthogy a helyes folyó szedés mintegy alapját képezi a munkaágazatoknak, nem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy a tanuló által szállított soroknak ne a mennyisége, de a minősége tekintetében legyünk pedánsak. S ha a síma szedést kifogás nélkül tudja, ötödik féléstendejében a táblázat és kereskedelmi nyomtatványok szedésére kell kiképezni. Tanuláskodásának utolsó féléstendejében legajánlatosabb azon munkaágazatnál alkalmazni, mely iránt a legnagyobb vonzalommal viseltetik. Ha azonban hajlama és tehetsége van, mint sorszedőt a további tudnivalók elsajátítása végett a mesterszedő gondjaira kell bízni. (M. Ny. Évk. XX. évf. 84. old., Müller I. »A nyomdászinak szakbeli kiképzése«.) Amit itt tanul, az csak betetőzése lesz a korábbi tanulmányoknak, s azon ifjú, ki a kiképzését ilyen csodálattal fog eltelni az ily sok tudást kívánó mesterség, és e mesterségben rejlő művészet iránt és bizonyára törekedni arra, hogy szakjában magát továbbképezze a tanulási évek letelte után is.

Ha ez az állapot egyszer bekövetkezik, új korszakot fog jelenteni a magyar könyvnyomtatás történetében.

Addig is keressünk módot, mellyel a gyenge munkaerő miatt felhangzó panaszokat orvosolhatjuk. Annnyival is inkább, mert a ki nem képzett munkaerő majdnem egyedüli kútforrása mindama bajoknak, melyek míg egyrészt mesterségünket iparművészeti kialakulásában gátolják, másrészt pedig kerékkötői ama törekvéseknek, melyek e kialakulást a modern nemzetgazdaságtan elve szerint is egyedül helyes, szociális alapon célozzák.

Az előbbiről meggyőződhetik mindenki, ha azt a rengeteg irány és ízlés nélküli nyomtatványt, mely a sajtót naponta elhagyja, behatóbb figyelmére méltatja; az utóbbit pedig tapasztalhattuk mindazon vidéki városokban, hol a kollektív szerződéseket a kellően ki nem képzett, szervezetlen, olcsó- (és éppen ezért drága-) jánosokkal játszotta ki a tisztességtelen alapon álló üzleti konkurrencia.

Látnivaló tehát, hogy a szakoktatás fejlesztésének kérdése sohasem volt aktuálisabb, mint éppen napjainkban, midőn messze kiható, nagyarányú tervek szerint óhajtjuk lerakni a magyar könyvnyomtatási műipar továbbfejlődésének alapjait. Ebbeli igyekezetünkben pedig örökösen szemben találjuk magunkat a szakmailag kiképzésben hátramaradt, szervezetlen munkásoknak ha nem is túlnagy, de annál ostobább tömegével.

E bajon segíteni mindannyiunknak kötelessége.

Kötelességét pedig teljesítse tehetségéhez képest, hivatása szerint mindenki.

Az árszabály fölött örökös bizottság hivatása, hogy ami a jelenlegiben csak mint óhajtás szerepel, az alkotandó újban már mint kötelezettség legyen kimondva, hogy: »nyomdásztanuló csak az lehet, ki lehetőleg valamely középiskola négy, de legalább is két osztályát sikerrel végezte«. Tollforgató, agitálóképességű szaktársaink hivatása, hogy az ügynek prédikátorai legyenek s hogy e kérdést felszínen tartsák. A Szakkörnek pedig nemcsak hivatása, nemcsak joga, de kötelessége is a hazai szakoktatás jelenlegi meddő éveiben a szakképzés és szaktudományosság terjesztőjének lennie. Ezért szükséges, hogy továbbképző tanfolyamai újból megnyitassanak; hogy vidéki szaktanfolyamok rendeztessenek. A kiadványokkal, felolvasásokkal és kiállítások rendezésével agitálni kell a szakképzés fejlesztésének érdekében. Más szóval: szakképzéssel és szakoktatással propagandát kell csinálni a szaktudományosságnak és ezzel együtt a művészi érzéknek.

E cél eléréseért ne sajnáljunk semmiféle áldozatot. A jól megértett közérdek kell, hogy háttérbe szorítsa a pillanatnyi magánérdeket. Csak így fog majdan megszülethetni az a nagy, hatalmas magyar könyvnyomtatási műipar, melynek képét ma még csak szívünk legmélyén hordozzuk.

Hogy e mindannyiunk által óhajtott célt elérhessük, mindenekelőtt szükséges, hogy az inasiskolai oktatás reformáltassék. A mi speciális viszonyaink kívánják, hogy az inasiskolai oktatás egyúttal *szakoktatás* is legyen. Miután a szakoktatás, — ugyancsak a mi speciális viszonyainknál fogva — csupán elméleti lehet, hasson oda a Szakkör, hogy oktatókúl az általa előterjesztett, szakmájukban nemcsak gyakorlatilag képzett, de azzal elméletileg is foglalkozó vérbeli nyomdász-emberek neveztessenek ki. Szükséges ez annnyival is inkább, mert mind e ideig olyan szakkönyvünk, mely a modern inasoktatás céljainak teljesen megfelelné, még nincs. — Ruzicska Gyula: »A nyomdászat« (Kolozsvár 1897, Ajtai K. Albert sajtója) című munkája jó szolgálatot tett és a maga idejében a követelményeknek minden tekintetben megfelelt. Azóta azonban sok minden megváltozott. Volna még egy, az újabb időből való, inasiskolai célra szánt könyvünk: Wóznér-Durmits »A betűszedés elméleti és gyakorlati kézi könyve« (Budapest 1905, Athenaeum), mely azonban, eltekintve attól, hogy tartalmához képest igen drága, több olyan hibában leledzik, amelyek iskolai használhatóságát kizárta teszik. A szükség így bizonyára egy olyan szakkönyvet hozna létre, amely az inasoktatás céljainak is teljesen megfelelné, és szakirodalmunkat is gazdagítaná.

Minthogy hazánkban ma még egyetlen — sem felsőbb, sem alsóbb — grafikai szakiskola nincs, az inasoktatásnak olyannak kell lennie, hogy ennek hiányait, legalább bármily csekély részben is, pótolni képes legyen. Vagyis a légtöbb tananyag: a szakdolgoz tanítása mellett gondot kell fordítani a művészi nevelésre is. Hogy az inasoktatásnak miben és mennyiben van köze a művészi neveléshez: képezheti sokak

szemében a megoldásra váró probléma tárgyát, de hogy a művészi nevelésnek fontos szerepe van — vagy legalább is kellene lennie — az inasoktatásban is: az a legelső pillanatra csak a dolgok természetes folyásának fog tetszeni mindazok előtt, kik e kérdést mélyebben ismerik.

Ha Magyarország iskoláiban: az elemi-, nép- és inasiskolákban, mondjuk a katekizmus vagy az u. n. kis biblia helyett, a középiskolákban például a latin nyelv, vagy a történelemnek nevezett, de valójában csak a népek kis és nagy háborúit, keresztes és nem keresztes vérontásait tartalmazó leírások helyett a művészetek történelmét, világátják, országok, nemzetek és korszakok művészetét tanítanak, akkor — igaz — a gyermekek nem tudnák a hét fő és kilenc mellék bűnt elmondani, nem tudnák az »imperfektum-futurum«-okat hajtogatni, a történelemből a pápaság érdemeit elősorolni: de e helyett megismernék azt a világot s azt az óriási szellemi fejlődést — és ez az igazi történelem — amely az ó-kori egyiptomi, görög, bizanci, reneszánsz, gót, rokokó, barokk meg a többi műirányokat és műalkotásokat eredményezte. Ezeknek, no meg Michel-Angelo, Rembrandt, Rubens, Rafael és a jó öreg Gutenberg életének és műveiknek megismerése pedig egyenként is fölér annyit, mint a Leóké s a francia Lajosoké együttvéve.

Ismétlem: ha Magyarország iskoláiban a művészi nevelésnek szerepe volna, akkor az igazi műveltség és a szép iránti érzék nem volna oly kevés embernek kiváltsága, de az egész magyar társadalomban, annak minden rétegében el volna az terjedve; és ekkor önmaguktól megszünnének a cikkem elején leírt s ehhez hasonló apró »nyomdák«, és ép úgy nem teremnének többé iparunk fattyúhajtásai: a szedő-nyomó ezermesterek, melyek jelenleg élősdiek gyanánt élnek iparunk testén, ellenségnek a szaktársi élet kiéptetésében és lépten-nyomon akadálynak mesterségünk műiparrá való fejlesztésének nagy munkájában.

A műszaki műveltség fokozására, az ipari fejlettség emelésére művelt, képzett és művészi érzékkel bíró munkásokra van szükség. Kik a szedés, illetőleg a nyomtatás technikáját legapróbb részleteikben, tökéletesen ismerik és e mellett mesterségüknek elméleti és esztétikai kérdéseivel is tisztában vannak. Ezért — és még sok egyébért — szükséges, hogy a tanuló, a szakoktatással egyidejűleg — bármily csekély mérvben — művészi nevelésben is részesüljön. Mint már említém, a mi különleges viszonyainknál fogva a szakoktatás csupán elméleti, ugyanazon okoknál fogva a művészi nevelés csupán gyakorlati lehet, vagyis csak a rajztanítás terére szorítkozhatik. Nem éppen megvetendő eredményeket lehetne így is elérni, ha ebben a tekintetben nem állanánk egyrészt az utóbbi évtizedben felkapott nemzetes stílus, másrészt a hozzánk leginkább Ausztriából importált gipszfigurák másolásának békítő hatása alatt.

Elvitázhatatlan, hogy a magyaros stílus, minthogy a legekzótikusabb motívumokból áll, a dekorálás céljainak — s így a nyomtatványok díszítésének — teljesen megfelel. A tananyagból való kikapcsolása tehát cseppet sem kívánatos; különösen napjainkban: a realizmus, naturalizmus, impresszionizmus, intencionizmus meg a többi izmusok korszakában. Csupán e stílus kultiválásának megszorításáról lehet szó, miután a rajztanítás és rajzolni tudás nálunk nem cél, csupán ideális céljaink elérésére szolgáló eszköz kell hogy legyen. A magyaros stílus kultiválása ma már sok tekintetben és sokaknál céllá fejlődött, a ta-

nonciskolai rajzoktatást ide fejleszteni azonban cseppet sem kívánatos, mert hiszen akkor nem maradna idő megismertetni a többi műirányokat. Ezeknek ismerete pedig annyiban fontos, hogy kész — a gyakorlatban tehát legjobban beváló — betűöntődei díszítményeink (Poppelbaum bécsi öntődéjének »National« díszítménysorozatán kívül) nem a magyaros irány, de minden idők és minden népek műzslésének és felfogásának szüleményei, melyeket — mint tudjuk — csak az tud kellőképpen és elfogadhatóan fel-dolgozni, ki művészi nevelésben részesült s akinek műzslése meg stílismeretei vannak. Ezeket pedig, a művészi érzékkel egyetemben, a rajztanulás által és azzal egyidejűleg lehet legkönnyebben megszerezni. Ezért szükséges a rajzot mint célravezető eszközt nemcsak a tanonciskolákban, de a továbbképző tan-folyamokon is tanítani. S ha e tanítás a modern, Amerikából kiindult metódus szerint történne, egykor gyönyörűen szép eredményeket lehetne felmutatni. A helyett ugyanis, hogy élettelen tárgyakat és a természetben elő nem forduló formákat állítanak a tanulóknak elé, kíséreljék csak meg az örökszép, minden változatatában oly megragadó szabad természet elé állítani őket, hogy rajzolják meg a természetes tárgyakat úgy, amint látják. Az, hogy a rajzok eleinte hibásak lesznek az anatomia, távlat és kompozíció szempontjából, nem baj, mert így is többet, sokkal többet fognak érni a mai agyonstilizált mintalapok és gipszfigurák után másolt dolgozatok egész halmazánál.

Annyi bizonyos, hogy ennek a rajzoktatási rendszernek nálunk is megvan már bizonyos nagyon értékes eredménye. Láthattuk ezt már tavaly is azon a kiállításon, amelyet Györgyi Kálmán mutatott be az Iparművészeti Múzeumban, s amely hasonlíthatlanul szebb eredményt adott, mint a régi irányban haladt rajztanítást mutató alkalmi kiállítások.

Fejlesszük tehát és reformáljuk a szakoktatást s a továbbképzést. Nyissunk benne nagyobb teret a művészi nevelésnek; aztán ojtuk belé a magyar érzéssel párosult művészi ízlést, s akkor nem kell pirulnunk, ha látjuk csak egy fémipari szakiskolát végzett egyszerűbb (hisz a nyomdászok szeretik elhítenni nemcsak önmagukkal, de másokkal is, hogy ők a munkásság »elitjei«) munkásnak esztétikai és műtörténeti ismereteit, és azután látjuk azt a tudatlanságot, amely a mi kisebb nyomdáinkból, de különösen a kis vidéki városkák apró nyomdáiból kikerülő ifjabb szaktársaink nagy részét jellemzi.

Teljesítse minden ember kötelességét a maga hivatása szerint. A szakfejlesztés kérdésében el kell hogy tűnjenek a munkaadó és munkás között fennálló összes válaszfalak. »Ha egy kicsit összefogunk — írja egyik ideális lélekkel megáldott szaktársam (lásd Magyar Ny. Évk. 1905. XX. évf. 178. lapját) — Budapest még Mekkája (és én hozzáteszem: és Magyarország még Eldorádója) lehet a könyvnyomtatás művészetének«, »ahová tanulni járhat ánglus, német, francia...«

Teljesítse tehát kötelességét minden ember, hogy ez minél hamarabb valóra válhasson. Jóindulatú felbuzdulás bár szükséges, de nem igen elégséges e kitűzött nagy cél eléréséhez. Ezenkívül még ernyedetlen szorgalom, kitartó munka és mindenek felett sohasem lankadó akaraterő kell.

Majd ha egykor celnál leszünk, egyrészt az elért siker megnyugtató hatása, másrészt a teljesített kötelesség boldogító érzete: kárpótolni fog minden fáradásainkért. Fel tehát!

Lengyel Albert,

REND S TISZTASÁGA NYOMDÁBAN

(III.) A nagyobb betű- s ornamensfajok szekrényben való egymásra rakása mindennapos dolog. Ennek pedig rendszerint káros következményei szoktak lenni. Nemcsak, hogy a finomabb vonalzású darabok sérülnek így meg, hanem elég gyakran a markásabbak is. Ennek elkerülésére a betűket (két cicerótól kezdődőleg) és ornamens-darabokat nem a szekrénybe, hanem fiókokban talpra állítva, alfabetikus sorrendben kell elhelyezni, esetleg ha a készlet sok: egy-egy betűnemet két fiókban is helyezhetünk el, az egyikben a kurrenset, a másikkban a verzálist.

Amikor pedig ilyen fiókok rendelkezésünkre nem állanak, szekrénybe rakjuk a betűket, hasonlóképpen mint a fiókokban. És ha az alsó sor fölébe még egy újabb sort is kell raknunk: tegyünk a két sor közé puha lehúzópapirost (legalkalmasabb azonban az ú. n. ablakpapiros), de ne nedveset, mert ez elősegítője az oxidációnak.

Rossz szokás a szekrények hirtelen bedugása, miáltal nemcsak a szekrény sérülhet meg, de a betűk is egy rekeszből a másikba hullhatnak. Ugy szintén nem alkalmas osztás vagy szedés közben idegen betű-fajokat a szekrény szélén elhelyezni, mert mire elosztáshoz vagy a sorjázóba kerülnek, a fele a szekrénybe dül. Legcélszerűbb ezeket egy hajón, melyet a szekrény mellett állítunk fel, összegyűjteni. Sorjázóban azért nem alkalmas összegyűjteni, mivel a nedves betűk a legtöbbször vasból készült szerzőszámot megrongálják, ami ismételtelen csak kellemetlenséget idézhet elő.

Csak mellesleg akarom megjegyezni, — hogy a sorjázó csiszolóvászonnal való tisztítása nem tanácsos, mert ezáltal derékszőgét veszíti.

A gyakran stereotipálás alá kerülő anyagon — mint tudjuk — az idők folyamán eltérések szoktak mutatkozni, azaz méreteiben gyengül. Ezt különösen a napi lapoknál tapasztalhatjuk. Az ilyen anyag (tágító, quadrát, ürtöltő) elkülönítendő a rendes anyagtól. Azért a sorjázót az ilyen anyaggal sohasem szabad zárunk. Erre külön rendes anyagot kell tartanunk.

Természetesen, ahol száraz stereotípia van: ott ezek a bajok ismeretlenek.

A kinyomott szedésnek a festéktől és a nyomás közben ráakódott piszokból való megtisztítására is nagy gondot kell fordítani, ami egyik-másik nyomdában nagy hanyagsággal lesz végezve. Nem elég azt terpentinnel, kőolajjal vagy benzinnel lemosni. A terpentint és kőolaj, ha nem lesz lúggal lemosva és utána még langyos vízzel is leöblítve, bizony sok kellemetlenségnek lehet a szülőoka. Nem csupán, hogy a terpentint bőrkiütéseket okozhat, de a betűn visszamaradó zsíradék amellet a betűre rakódó port is felszívja, ami aztán nemcsak hogy a betű képét eltömi, de szedésre is igen hátrányos. Azért, tehát a kinyomott formát mindenekelőtt terpentinnel vagy kőolajjal — az utóbbi olcsóbb és egészségesebb s ugyanazt a szolgálatot teszi, mint az előbbi — mossuk meg, utána lúggal, a lúg után pedig langyos vízzel öblítsük le. Gyakran tapasztalhatjuk osztás közben, hogy osztandó betű nyálkás, ami az osztásra bizony hátrányos. Ez onnan ered, hogy a lúggal való mosás

után langyos vízzel nem lett öblögetve. Már ezért is való, hogy a lúgmosás után lehetőleg langyos, de jobbnak mondják, hogy konyhasós vízzel öblögessük le a formát.

Mindezzel a betűanyag kezelése nincs kimerítve. A betűraktár is nagy fontosságot képez, tehát erről is meg kell emlékezni. Az itt felhalmozott tartalék-betű-anyagokban oly rendet kell fentartanunk, hogy azok szükség esetén könnyen és gyorsan fellelhetőek legyenek. A depót — így ismerjük nyomdásznyelven — ha berendezzük, rekeszekre osztott polcokat állítunk fel. A rekeszeket egytől kezdve számmal látjuk el. A raktárkönyvben minden egyes számnak külön lapot adunk, amelyen aztán bevezetjük az ott található alfabetikus sorrendben és pedig annyiszor, ahány csomag az illető betűből van. Amikor pedig egy betű kifogy, rögtön áthúzzuk, ami annak a jele, hogy a rekeszből kifogyott. Az ellenőrzés kedvéért a rekesz falára is erősíthetünk ilyen cédulákat, amelyek szintén kitörüljük a kifogyott betűt. Amikor egy új betűfajt vagy díszítőanyagot kapunk, célszerű azt úgy ahogy csomagokban kaptuk: lehúzni. Ezekkel a levonatokkal számon tarthatjuk azt az anyagot, amelyet kaptunk és időközönként megrendeltünk. Továbbá tanácsos a betűöntödétől kapott anyagot meg is mázsálni. Ezzel sok kellemetlenségtől mentjük meg magunkat. A főlöszeges tágítókat, quadrátokat és másféle kizáróanyagot is itt szoktuk elraktározni. A tágítókat nem dobjuk halomra, talán egy ládában, hanem negyven cicerós hasábokban állítjuk össze, kikötjük és papirosba csomagoljuk, amire aztán ráírjuk a tartalmát. A különböző kizáróanyagokhoz és quadrátokhoz már ládákat használhatunk. Ezeknek a halomragyújtése nem ártalmas.

Nagyobb nyomdákban klisé-raktár is van. Az ott felszaporodott dűcokat lehúzzák, oldalára számot ütnek, ezt a levonatra is vezetik, majd az erre a célra szánt könyvbe beragasztják. Továbbá a deszkákon, ahol a kliséket elhelyezzük, megjelöljük, hogy milyen számtól meddig találjuk ott a kliséket. Az ilyen kliséraktárakban mindig arra kell ügyelni, hogy egyforma hőmérséklet legyen s — ami a legfontosabb — hogy nedves ne legyen. Ez olyan két körülmény, ami befolyással van úgy a klisék felületére, mint azok fájára.

Hogy a klisé ne oxidálódjék, faggyúval szoktuk bekenni és hogy a sérülések ellen is meg legyen védve, legalább a szállítás közben, hártypapirost húzzunk rá; olyat például, amilyenbe csemegekereskedésben a vaját és egyéb zsíradékot tartalmazó dolgokat szokták csomagolni. Ez a papiros t. i. nem szívja magába a klisére kent zsíradékot, aminek az az előnye, hogy az idők folyamán nem ragad a klisé felületére olyképpen, hogy azt terpentinnel vagy meggyébbel előbb le kellessen választani. Az ú. n. aszfaltlakk, amivel újabban szoktuk a kliséket az oxidáció ellen óvni, nem ajánlható, mivel az az idők folyamán nagyon meg szokott keményedni, úgy hogy használatba vételkor csak hosszas terpentinben való áztatás után lehet használni. Végül fametszeteket használatba vétel előtt, hogy a szedést érintő víz ártalmára ne lehessen, olajjal teltünk. Nagyon üdvös volna, ha már a fametsző

ilyen állapotban szállítaná. Eltekintve attól, hogy famentszetekről nagyobb nyomdáknak ma már alig nyomnak, mert rendszerint galvanizáltatják, de azért van elég kis nyomda, amely ezen a bajon nem tud magán galvanizálással segíteni.

A betűanyag kezeléséről csevegve, a gépteremről sem szabad megfeledkeznünk. Ott is sok visszáság történik az anyag rovására. Amikor a gépmester spísz-t lát, ugyan csak lenyomja, de amikor ez ismételtelen felszínre mer jutni, bizony összeszurkálja a neki kellemetlenkedő kizáródarabot. Némelykor egész oldalak, egész kimenetsorok vannak így tönkresilányítva, amin pedig lehetett volna másképp is segíteni nem kevesebb idő alatt, mint amennyi idő alatt ezt a barbarizmust végrehajtották. Csupán fel kellett volna zárni a formát és újra kizárni az illető helyet. Az anyag illetéknép való összeszurkálását nagyban elősegítik az olyan szedések, melyekben vagy ívbén vagy ferdén szedett sorok, vagy melyekben köralakú vagy ovális klisék vannak, ahol a szedés követi a klisék hajlását. Az ilyen dolgokat természetesen nem lehet annyira rögzíteni, hogy a festékhenger egymásik kizárórészecskét föl ne húzza. Ez elég ok arra, hogy az ívelt és ferde sorok idejüket mulják vagy pedig aki hódol nekik: tömöntesse az ilyen szedéseket. Ugyszintab a helytelen zárástól is sok anyag válik

hasznavehetetlenné. Például a túlfeszített zárástól nemcsak maga a szedés szenved, hanem az ólomürtöltők is nagyban rongálódnak, mivel, mint tudjuk, azok öntése nem tömör. Ezért a formazáráshoz jobbra vasból készületeket használunk.

Fél munkát végeztem, ha elhallgatnám a nyomda apró szemétdombjait. Hiába való a művezető szigorúsága, apró figyelmeztetései: ezek csak burjánzanak tovább; pedig még azt is meg szokták tenni, hogy ezeknek a lerakódó helyeknek a fenekére föliratokat ragasztanak, hogy: »tisztán tartandó«. Mi lehet az más, mint a szekrények fölösleges — nyomdásznyelven »Reservefach«-oknak mondott — rekeszei. Ezekbe szokás belerakni a szedés közben kezünk ügyébe kerülő »bolygókat«, melyeket csupán kényelemszere-
tekből dobálunk oka. Továbbá a helyünkön elrejtett defektok, ezek is többnyire, ha már jól széjjelhányódtak — ott lelik nyugvóhelyüket. Igaz, ezt könnyű szerrel ki lehetne irtani, pusztán olyan szekrények kellenének, ahol e fölösleges rekeszek hiányoznak. De defektokat se kellene ám helyünkön rejtenezni, mert azoknak a betűraktárban a helyük. Gondolom, ezzel már eléggé bőven tárgyaltam a magamra vállalt témát, pedig nem kellene erőlködnöm ahhoz, hogy folytassam, mert az itt felsoroltakhoz hasonló dolog akad még elég.

Hermann Károly.

A NYOMDÁSZAT AMERIKÁBAN

(II.) Persze, az amerikai tipografus sem úristen, s a mult számunkban ismertettét nagyon hosszú ürtöltőket, tágtítókat meg léniákat csak úgy tudja gyorsan meg biztosan elosztani, hogy ciceró-beosztásos hosszmerőt tart kéznél, és ahhoz méri a hosszabb darabokat. Némely ilyen hosszú kizáró-darabnál (így a rézléniáknál, amelyekre igen nagy gondot fordítanak Amerikában) oldalt belevésve, illetőleg belepréselve találunk egy számot, amely azt mutatja, hogy milyen hosszú az illető darab picákban (cicerókban).

A könyv- meg újságszedéshez használt amerikai szekrényekben nem találunk ugyan ékezetes betűket, mint például minálunk is, mindamellett több ott a szekrények rekeszeinek a száma. A szekrények ott két részből állanak: egy »fölsőből« meg egy »alsóból«, amelyek közül a fölső meredekebben áll a külön e célra készült szekrényregálison, mint az alsó. Az ily kettős szekrényekben a rendes típusokon kívül megtaláljuk a »kapitälchen« betűt is, valamint a leggyakrabban előforduló törtszámokat (az illető betűtest egy négyzetére öntve), kezeket (szintén négyzetnyi nagyságban), háromféle hosszúságú gondolatjelet, egyenlőségi jelet, fél-, egész- meg kétnégyzetes pontokat, továbbá mindenféle nálunk nem használatos ligatúrákat, valamint úgynevezett »paragrafusokat« is, vagyis a bekezdések és kimenetek jelölésére szolgáló, a régi könyvekből újra átvett görbe jegyeket; találhatunk az amerikai szekrényekben két- s háromsoros kapcsolójeleket és sok-sok más is, a minálunk használt csilleg meg paragrafusjel azonban rendszerint hiányzik.

Az akcidens- és címszekrények olyanok, mint a mieink. Kapitälchen betű sincs természetesen bennük. Ezt a szekrénybeosztást nem jellemezheti semmi-

féle előny sem az európaival szemben, sőt én a mi beosztásunkat jobbnak is tartom. A sorközi kizáró anyag sokféleségének — különösen a nagyobb darabokat illetőleg — lehetnek bizonyos előnyei. Ha meggondoljuk, hogy például táblázatok, plakátok s egyéb nagyobb formák szedésekor mennyi apró darabocskát kell a mi szedőinknek egymás mellé rakosgatniok, s hogy az ilyen sok apró darabból összeállított formáknál milyen galibákat okozhat a gépnek a kelleténél csak kissé gyorsabb járása is: igazat kell adnunk amerikai kollégáinknak. Ott, Amerikában néhány darab az óriási fa- meg vas-ürtöltőkből elég a forma tökéletes rögzítésére, s a »spísz« is ki van így zárva.

Az amerikai szedő különben sem barátja semmiféle darabolgatásnak, ami különösen az úgynevezett kombinált lénia-szedésben is megnyilatkozik. Darabrendszereinek gazdagsága különben is megkönnyíti szedéseinek szolid összeállításúvá tételét, és a nyomtatót is sok munkától s mérgelődéstől szabadítja meg. Sok tengerentúli könyvnyomdában ez elvből kifolyólag lénia-szedéskor csaknem mindig vadonatúj ólomléniákat használnak, amelyeket a szedő olyan ügyesen vagdos a kívánt hosszúságokra, hogy az öntöde sem igen tehetné különben. Ebben a tekintetben az amerikai szedők valósággal mesterek; az igaz, hogy vágó készülékeik is sokkalta jobbak a mieinknél.

A korrekтура-levonatok készítése nagyon egyszerű módon történik majd egész Észak-Amerikában. Hogy a szedést e végből lehúzó-sajtóba vagy az ottan még meglehetősen szép számban meglévő kézi sajtók valamelyikébe emelnék be e végből: arról szó sem igen lehet. A szedést egyszerűen hajóstul ráfektetik egy szilárdan álló tördelő-asztalra, befestülekezik, papirost

tesznek rája, s aztán leverőfával vagyis úgynevezett »klopfholz«-cal végigvernek rajta. Ez a leverő-fa csupán annyiban különbözik a minálunk is használttól, hogy a talpán nemezzel van bevonva. A vele készült levonatok élesség meg tisztaság dolgában gyakran olyanok, mintha gyorsajtón készültek volna alapos és gondos egyengetés segédelmével. A szedő tehát ily módon megtakarítja a hasábok meg kolumnák sok időt elrabló és gyakran a legnagyobb vigyázat mellett is összedobódással járó ide-oda lövögetését. Aki azt hinné, hogy az ilyen munka bármiképpen is romlására volna a betűknek meg díszítő daraboknak: csalódik, mert a leverőfára erősített nemez használata biztosítja a betűk stb. tökéletes sértetlenségét.

Az ilyenformán lenyomatott formákat a levonatok elkészítése után tüstént megmossák. A »gazolin« (Így nevezik Amerikában a formamosásra használt folyadékot) ott van kéznél mindenütt, jól kezelhető sárga-géz-kannákban, s ezek olyan szerkezetűek, hogy csak kicsiny, »lemért« mennyiséget adnak le egyszerre, s ezzel nemcsak hogy a robbanás eshetősége van kizárva, hanem egyszersmind a viszonylag elég drága folyadék elillanásának is biztosan eleje van véve.

Érdekesek és egyúttal igen praktikusak az amerikai sorjázók. Szerkezetük lehetővé teszi, hogy félcicerónkint emelkedőleg bármely formátumra is pontosan megzárhassuk a sorjázót, a nélkül, hogy akár kvadrátot, akár pedig más valamit használnánk a helyes szélesség kipróbálására. A sorjázónak zára ugyanis magamagától csapódik bele az erre a célra kivésített rovátkák valamelyikébe. Ez a látszólag csekélység számba menő javítás is két fontos előnnyel jár: időtakarítást érnek el vele a szedésformátum megváltoztatásakor, s azonkívül abszolút biztonságot ad arra nézve, hogy szedés közben nem tágul meg a zár.

Ha a szedésforma teljesen elkészült, és arról van szó, hogy nyomtatás alá adják (és ez vonatkozik a legkisebb és legnagyobb, meg legkomplikáltabb formákra egyaránt), nem járnak el úgy, miként nálunk szokás, hogy az egyes kolumnákat szépen körülkötözve s deszkákra rakva elküldjük a gépterembe, hanem a *formazárás már a szedőteremben megtörténik*. E munka végzéséhez természetesen minden szükséges segítő eszközt megtalálhatunk az amerikai szedőtermekben. E tekintetben mindenek előtt egy márványlappal fődött, szilárdan álló asztal (angolul *stone*, vagyis *kő*) költheti föl a figyelmünket. A nagyobb nyomdákban egy vagy több külön oly alkalmazottat (*stone-men*) találunk, akinek a formazárás és a revizió-csinálás a kizárólagos foglalatossága (ez a revizió-csinálás azonban kizárólag a szedőteremben történik; a géprevizió a legnagyobb ritkaságok közé tartozik). Kisebb nyomdákban azonban »magad uram, ha szolgád nincs«: minden szedőnek maga-magának kell végeznie a tulajdon formái zárását s a reviziót.

A gépmestereknek vizsgáztatására legyen mondván, hogy az amerikai szedő pompásan érti a formazárását. És erre nem kevéssé büszke. A szedés kizárása általában és a formazárás olyan gondtal történik s annyira precíz, hogy a legnagyobb gyorsajtó-rámát kitöltő formák is — például egy illusztrált árjegyzéké, melynek szövege nonpareille-betűs, s egyes oldalain seregestül vannak klisék meg apró táblácskák — deszka nélkül egyszerűen fölemelhetők, és rendszeren így is szállítatnak le az *elevator*-nak nevezett fölvonó gépen a gépterembe, kinyomatás után pediglen ugyancsak deszka nélkül vissza a szedőosztályba.

A nyomtatásra váró meg a már kinyomatott for-

mák számára külön állványok vannak mind a gép-osztályban, mind pedig a szedőteremben, amelyekbe a szedést magukban foglaló rámákat az élükre állítva egyszerűen betolják. Az ilyen formák azonban sokszor felényivel is könnyebbek, mint a mi hasonló nagyságú formáink, aminek az az oka, hogy az amerikai szedő a formának — de sőt a kolumnának is — minden nagyobb hézagát szisztematikusra vágott fadarabokkal tölti ki, csak nagy ritkán használva itt-ott üregek vas-ürtöltőket, úgy mint minálunk szokás.

Mert ilyenformán az amerikai gépmester egyrészt megtakarítja a formazárás munkáját, másrészt pedig egyéb tekintetekben is könnyebbsége van, így például az ívek berakására alig van gondja, mert ezt a munkát a már szélteben használt berakó készülékek végzik, ezenkívül még a legkisebb sajtó is önműködő ívszámláló készülékkel van ellátva, s nagyobb példányszámoknál még a papirosrakást a berakó-asztalig emelő készülékről is gondoskodva vagyon: a gépmester több gondot és figyelmet fordíthat a saját közvetlen környezetére, s valóban: az Egyesült Államok géptermei olyanok, mint megannyi szalon.

Sok nyomdában azonban a gépmesternek egyszersmind a gépével összekapcsolt automatikus hajtogató, fűző, ragasztó meg vágó gépeket is kezelnie kell, amely gépek a gyorsajtó kirakó szerkezetétől átvett íveket földolgozzák. E kapcsolt gépek segédelmével természetesen sokkal könnyebben és mindenek fölött hasonlíthatatlanul gyorsabban megy a nyomtatvány elkészítése és konfekcionálása, mint nálunk. Ha még hozzávesszük, hogy az amerikai gépmester a maga könnyű formáiról játszva nyomtat kétezer példányt óránként: elképzelhetjük az ottani gyors munkát.

A munkáldokás e legvégsőig fokozott gyorsasága mellett azonban a formáknak nyomtatás előtt való megegyengetése a legnagyobb figyelemmel történik. Az amerikai gépmestert ebben a munkakörben nagy kézi ügyesség és kiváló értelmesség jellemzi; minden törekvése a munka minőségének lehetőleg jóvá tételére s e mellett a gyorsaság fokozására irányul. Szinte szenvedélyesen veti magát egyengetéskor a formára, és amíg ezt a munkáját végzi: nem lehet vele beszélni. Igazán elmondhatjuk, hogy az ilyen egyengetési munka hálados témául kínálkozik a kinematografusok számára, s a róla készült mozgó fénykép bátran viselhetné azt a címet, hogy: »Save your time! (Takarékoskodj az idővel, használd ki azt.) A munkaidő kihasználása és ennek ellenőrzése Amerikában különben is nagyon szigorú meg pontos is egyszersmind. Minden csak valamennyire jelentékeny vállalatnak megvannak a munkaidő kihasználását és a munkások keresetét ellenőrző organumai, s a vállalatok e tekintetben való könnyvezetése igazán »beszélő tükör«-nek nevezhető. A vállalati iroda úgy-szólván minden alkalmazottnak minden percéről be tud számolni. Mondjunk ennek illusztrálására példát:

Valamely munkát *A* szedő két esztendő előtt 5 óra és 45 perc alatt szedett meg, most azonban *B* szedő 5 óra és 15 perc alatt végzi el ugyanezt a munkát. A munkavégzési idő közti különbséget rögtön konstatálják az irodában, s csakhamar megjelenik a látóhatáron a faktor, hogy kinyomozza a különbség okát. Hogy ha ezt az okot nem a szedő pillanatnyi jobb dispoziációjában vagy egyéb mellékes körülményekben találják meg, hanem az előállítási mód valamely egyszerű reformjában: a vállalat egyszerűben ráfekszik az újításra, s semmiféle áldozatot nem kímélve, törekszik azt az egész vonalon meghonosítani. Hasonlító

enerzsiával járnak el természetesen, ha visszaesés mutatkozik a munka kivitelének gyorsasága dolgában.

Rendkívül érdekes a nagyobb napi lapoknál folyó munka Amerikában. Azt talán mondanunk sem kell, hogy e lapok formáit kizárólag szedőgépeken állítják elő. Egy-egy ilyen amerikai szedőterembe belépve, mindenképp előtérbe a föltétlen csend és nyugalom lepi meg az embert; senki sem kérdezősködik, senki sem kiabál és senki sem keresgél semmit sem, minden megy úgyszólván maga-magától. Természetes, hogy ezt csak a berendezkedésnek a miénktől különböző, praktikusabb volta teheti lehetővé. A gyakorlatiasan konstruált tördelasztalok, a forgatható asztalokra erősített hajók a hirdetéskolumnák tördelőjének számára, önmaguktól záródó sorjázók, rendkívül pontosan működő léniavágó készülékek és gyaluk, szolid szedés-szorító rámpák, megbízható záró szerkezetek s csavarok, praktikus hajók a kisebb és nagyobb szedéshasábok számára stb.: mindennek jobb a szerkezete és minősége, mint minálunk. »Can't be better!« (Nem lehetne jobb!) feleli büszkén s joggal a tördelő.

Az újságszedők munkaideje viszonylag rövid, de aztán annál jobban ki van használva. Alkoholos italokat nem szabad a nyomdában élvezniök, de üdítő friss vízről mindenütt kellőképp gondoskodva legyen.

Kiállítás dolgában az amerikai újságok meg folyóiratok igazán pompásak, s kiadókik folytonosan igyekeznek őket szebbé tenni; kitűnő művészeket foglalkoztatnak némelyek állandóan azzal, hogy lapjaik számára hatásos sorokat, képeket, ornamenteket rajzoljanak, kereteket és hirdetéstervezeteket készítsenek. Akárhány újságvállalatnak külön fotokemigráfiai és művészeti osztálya is van. Az Egyesült Államok egyik legtekintélyesebb újsága például, a New York Herald a maga rajzoló műtermében nem kevesebb mint tizenkét kitűnő művész-embert foglalkoztat állandóan, s reprodukciós intézetében (mely a föld alatt van elhelyezve!) húsz elsőrendű szakember dolgozik. Ennek az újságnak vasárnapi számai, melyek gyakran száz oldalnál is terjedelmesbek, s az áruk mindössze csak öt cent: a különböző fekete és kétszínű illusztrációk roppant tömegén kívül több egész-oldalas (a New York Herald egy-egy kolumnája legalább még egyszerre olyan nagy, mint a mi Népszavánké!) három- meg négy színnyomatot tartalmaz, amelyeknek

nyomatása teljesen kifogástalanul történik az erre a célra épült *rotációs gépeken*. Olyan festékek, melyek a hengereken meg a formán nem száradnak be; oly papiros (természetesen nem műnyomó), amely viszont a festéket rögtönösen magába szívja: ilyen dolgokat kellett speciálisan erre a célra föltalálni. Az újság végül hajtogatva, megvágva, szóval széjjelküldésre teljesen kész állapotban kerül ki a gépből. — A modern újságelőkészítésnek ezt a csodáját különösen bajos dolog volna leírni; tulajdon szemünkkel kellene látnunk, hogy megértsük a maga teljes nagyszerűségében. És ilyen hatalmas vállalatok tucat számra vannak New Yorkban, Chicagóban és más nagy városokban.

Az ilyen nyomdák munkásainak, különösen az előmunkásoknak, hihetetlenül magas fizetések vannak. Persze a felelősségük is annak megfelelően nagy.

A fölmondási időt nem ismerik egyik félről sem, s a tanulási időt is csak mostanában kezdték — a munkás-egyesületek unszolására — rendszeresíteni. Sok esetben azonban még ma is elég Amerikában, ha valaki ebben vagy abban a szakban tájékozottabb. Hogy annak rendje és módja szerint inaskodott-e az illető szakban, vagy ha nem, hát mi volt a korábbi foglalkozása: azzal bizony nem törődik ott senki sem.

Munkakönyveket, bizonyítványokat sem ismernek az amerikaiak; csak a személyesen, tetteleg bebizonyított képességeknek van ott értékük. Az angol nyelv tudását mindenütt megkövetelik, mert az amerikai munkáltatóknak »nincs ideje nyelvmesterkedésre«.

Ezek a szokások, valamint az a körülmény, hogy az amerikai nyomdászok — föltéve, hogy az International Typographical Unionnak tagjai — nyolcórás munkaidejük alatt több dollárt keresnek, mint mi forintot: teszik ott a munkának meg egyeseknek konkurrenciáját oly rendkívül hevesessé és kiméletlenné.

A dollár ott a mindenható. Ezt hajhássza ott mindenki, görcsös erőlködéssel, idegei megfeszítésével.

Nincs odaát olyan nagy, magasztos és tökéletes, amelyet ebben a szabad versenyben már talán holnap fölül ne mulna valaki néhány dollár újabb haszonért.

És így folytonosan készen kell lennünk arra, hogy újabb meglepetések érnek bennünket a nagyszerű eszméknek és hihetetlen recordoknak e hazájából.

Amerika már most is nagy és hatalmas, de még nagyobb és hatalmasabb lesz!

Korinek József.

TÖRTÉNELMI FRAGMENTUMOK

A cenzura és a nyomdász felelőssége.

A tizenhetedik században Magyarországon is komolyan, intézményes törvény gyanánt kezelte a kormány a cenzurát, aminek természetesen bénító hatása volt egész nemzeti irodalmunk fejlődésére. Hozzájárult ehhez az erdélyi fejedelemség önálló voltának megszűnése és a bécsi kormány közvetlen fönnhatósága alá jutása. Már pedig tudvalévő, hogy az erdélyi nemzeti fejedelemség területén annakelőtte megvolt a vallás szabad gyakorlása, s ennek kapcsán a fejedelemség sok tekintetben mintegy utolsó menedékhelye volt a sajtószabadságnak is. Az osztrák uralom fölülkerekedtével e szabadságnak még az árnyéka is elenyészett, s sötét éj borult a sajtónkra.

A cenzura kezelői főképpen a papi elem sorából kerültek ki, és így természetes, hogy nem csupán a világi hatalmasok érdekeinek megvédelmezésére szorítottak, hanem védelmükbe vették az »államvallás« dogmáit is, s a protestáns irodalmat minden rendelkezésükre álló eszközzel megfojtani igyekeztek. Ennek tulajdonítható, hogy protestáns íróink főképpen külföldön nyomtatták a munkáikat, így a németországi Wittenbergben, a holland Leydenben, Utrechtben stb.

Magyarországon ez időben főleg III. Károlynak egy 1715 július 18-án Bécsben kelt rendelete alapján kezelték a cenzurát. Ebben a rendeletben egyebek közt a következő kitételek foglaltatnak: »Meghagyjuk, hogy minden zugnyomda tüstént bezárassék, s csak oly helyeken engedjék meg valamely nyomdának

fölszerelése, ahol választó- vagy más fejedeleme van a székhelye, akadémiák vagy egyetemek, birodalmunk bizalmas tekintélyei vannak, vagy csak oly városokban, hol megvan a kellő hatósági fölügyelet. Ezenfelül tiltatik oly könyvnyomdászok letelepedése, kik nem becsületes és tisztességes egyének, valamint azoké, kik vonakodnának az általunk rendelt eskü letétele által minket arról biztosítani, hogy a birodalmi rendeleteket szigorúan megtartani soha el nem mulasztják. Meghagyjuk, hogy minden nyomdához értelmes és tudós cenzorok neveztesse, kiknek kötelességükké tétessék, hogy a nyomtatványok figyelmes átolvasása után azokat az író, költő, kiadó és könyvnyomtató vezeték- és keresztneve, valamint az évszám és város megnevezése nélkül sajtó alá bocsátani vagy eladni ne engedjék; ellenkező esetben a kiadó, író és nyomdász vagyonával, becsületével, ingósaival vagy vérével fog irgalmatlanul lakolni.

Amint már az egész rendelet szövegéből kitünik, azt egyetemleges érvényűnek szánták a római szent birodalom összes tartományai számára, beleértve természetesen az akkori bécsi fölfogás értelmében a mi Magyarországunkat is. A Habsburg-dinasztiának különben is évszázadokon át folytonos törekvése volt, hogy a jogara alá került országokból közös igazgatás és közös törvények illetőleg rendeletek segédmélvel csináljon egységes, nagy birodalmat. E törekvése főleg a feudalizmus hagyományain szüvedett mind nálunk, mind pedig Németországon, Itáliában, Németalföldön s az örökös tartományokban is hajótörést. Ahol a császári hatalom gyöngébb volt, mindenetre kevésbé respektálták annak rendeleteit is.

Így tehát könnyen érthető, ha mindazokban az országokban és tartományokban, amelyeket a római szent birodalomhoz tartozóknak szerettek Bécsben számítani: különböző szigorúsággal kezelték a cenzurát. Legátlatlanabbak voltak e tekintetben az állapotok a bigott *Bajorországban*, ahol teljességgel a jezsuiták kezébe jutott a cenzori hatalom. Jellemző ezek működésére nézve egy 1783-ban kelt választófejedelmi rendelet, amelyben ki van mondva, hogy a könyvek s általában nyomtatványok hirdetése tilos. Ugyancsak a jezsuitáknak hatására történt 1794-ben, hogy a müncheni könyvkereskedőknek megtiltották a szerelmes regények árusítását, mert »semmi haszna sincsen az ilyen könyvek olvasásának, sőt ellenkezőleg: az ifjúságra nézve határozottan károsak és erkölcsrontó hatásúak«. E tekintetben a cenzorok talán közel is jártak a valósághoz, de ne feledjük, hogy a komoly tudományos könyvek ellenében is rendesen ilyenféle kifogásokat hangoztattak. Bigottságukban s túlbuzgóságukban annyira mentek, hogy végtére a közvélemény is erőlyesen kezdte követelni a cenzori kollégiumok megszüntetését, illetőleg tisztüknek a rendőri hatóságra való átruházását. Károly Tivadar választó fejedeleme ellene szegült a közvélemény e követelődésének, de utóda Miksa József már engedett. 1799 áprilisában különleges könyvvizsgáló bizottságot szerveztek, s egyszersmind jócskán könyvtettek a cenzura szigorúságán. A szoros értelemben vett természettudományi könyveket ki is vették ekkoriban a cenzura fölügyeleti hatósága alól, s még az oly műveket is, amelyeknek nyilvános árusítása tilos volt, de különben egyes tudósokra nézve szükséges lehetett volna az áttanulmányozásuk: »permittatur« szóval jelölve, a külföldről meg egyéb német államokból behozhatóknak jelentettek ki. A könyvvizsgáló bizottság engedelmé nélkül természetesen újságokat meg

időszaki folyóiratokat sem volt szabad kinyomtatni. Nagyjában ilyenek voltak a viszonyok a többi német államban, s amennyiben a papság kezelte a cenzurát — mindegy, hogy katolikus papságról van most szó, avagy protestánsról — bizonyos elfogultság megnyafokú türelmetlenség jellemezte ebbeli működését.

Jelentékeny enyhülést hozott minálunk meg Ausztriában a »kalapos királynak«, II. Józsefnek az uralkodása. A cenzura eltörléséről azonban még távolról sem volt szó. II. Józsefnek 1781 június 11-én kiadott cenzurái törvénye kimondja ugyanis, hogy ettől fogva az összes örökös tartományok számára csak egyetlen cenzori hivatal állítandó föl, még pedig Bécs városában. Általános sajtószabadságról tehát nem volt szó, annyi azonban bizonyos, hogy a bécsi cenzori hivatal nagyon liberálisan működött, s vallási meg tudományos meggyőződésükben egyáltalában nem háborgatta az írókat, annál is kevésbé, mert a cenzori hatóság élén maga a főnkelt szellemű ifjú uralkodó állott. 1787 áprilisában a bécsi könyvnyomtatókat illetőleg törölték az előzetes cenzurát is, megengedve a nyomdászoknak, hogy a könyvet utólagosan nyujthassák be a cenzori hivatalhoz a köteles átvizsgálás végett.

Ismeretes a jó szándékú, de szerencsétlen uralkodónak tragédiája. A vallási sötétség lovagjai meg a jobbágyaik szabad kizsákmányolhatóságát féltő nemesek összefogtak, és a tizennyolcadik század e nagy fölvilágosodottja lelke-törötten, fiatalon szállott a sírba, de előbb egy tollvonással megsemmisítette összes, népei boldogulása szempontjából fogamzott rendeleteit.

1790 január 26-ika ez a nevezetes dátum. Utána újra fölszabadultak a reakció akkor kissé féken tartott rossz szellemei, s kettőzött dühvel üldözték mindent, amiben csak kicsinyt is megnyilvánult a szabad gondolkodásra s a népek fölszabadítására való törekvés.

1795-ben már javában dühöngött nálunk a cenzura, s ebben az évben már *halálos ítéletet* is mondtak ki egy derék könyvnyomtatónkra. A Landerer Katalin nyomdájában alkalmazott Landerer Mihály volt ez, aki részese lévén a Martinovics-féle összeesküvésnek, a »Polgár és ember forradalmi kitéjíté« éjtszakának idején a pincében kinyomtatta. A királyi tábla fogságbüntetést szabott ezért Landerer Mihályra, a szabadabb gondolkozás esküdt ellenségeiből álló hét-személyes tábla azonban halálbüntetésre változtatta azt. Rokonai közbenjárásának köszönhette, hogy nem ütötték le fejét a budai Vérmezőn, mint a Martinovics és társaiét. Tíz évi nehéz börtönrre változtatta büntetését a királyi kegyelem, s végigszenvedvén Kufstein meg Spielberg kazamátáiban a büntetését, onnan már csak mint munkaképtelen, testben-lélekben megtört nyomorék szabadult ki, aki pár év múlva örömmel fogadta a szenvedéseitől megváltó halált.

Franciaországban — mint júniusi és júliusi füzetünkben már említettük is — az állam kiterjesztette gyámkodását a nyomdai munkálkodásnak nemcsak tartalmi, hanem minőségbeli ellenőrzésére is. 1704-ben megállapították, hogy hány könyvnyomtatónak szabad lennie egy-egy városban, s azt is megszabták, hogy minden nyomdának legalább is négy sajtóval s nyolc sorozat antikva betűvel kell fölszerelve lennie, a kurzívót nem számítva. Faulmann e gyámkodás értékét rendkívül gyakorlatiatlannak mondja, és állításának igazolására idézi a francia könyvnyomtatók 1711-iki emlékiratából azt a passzust, amelyben a nyomdászok panaszkodnak, hogy kétszáz sajtójukból mindössze csak ötvenet tudnak állandóan foglalkoztatni.

XV. Lajos 1723-ban új szabályzatot adott ki a nyom-

dászok és könyvkereskedők számára. Ez a szabályzat fölülte az egész e tárgyban való korábbi törvényhozást s a forradalom elkövetkeztéig maradt érvényben. 1739-ben a papirosmalmok tulajdonosait rendszabályozta meg a király, elrendelve, hogy azok csupán enyvezett papirost gyárthassanak, és megtöltve egyszerűen a méznek meg egyéb maró anyagoknak szurrogátumképpen való használatát. Ennek fejében a papirosmalmok tulajdonosait, valamint a munkásaikat fölmentette az adózástól és a katonaság beszállásolásától. 1740-ben Strassburgban behozták az engedélyezési rendszert a könyvnyomdákra vonatkozólag, és elrendelték, hogy a nyomdászok csakis jó meg szép anyaggal dolgozzanak, valamint hogy a korrekturára nagyobb gondot fordítsanak. Ugyane város tanácsának egy 1777-iki határozata szerint a könyvnyomató-mesternek, ha munkásra volt szüksége, ezt csak a városbeli munkanélküliek közül választhatta.

A tizenharmadik században nem szüneteltek a vallási üldözések Franciaországban sem. XV. Lajosnak egy 1724 május 14-iki rendelete megtilt a katolikuson kívül minden más vallású istentiszteletet, még pedig a férfiakat illetőleg gályarabság, a nőket illetőleg hajlevágás és örökös bebörtönzés büntetésének kilátásba helyezése mellett. Kimondja továbbá e rendelet, hogy *a könyvnyomatók és könyvkereskedők csak abban az esetben folytathatják mesterségüket, ha az illető község plébánosa igazolja istenfélő katolikus mivoltukat, valamint azt is, hogy minden vasárnapon meg ünnepesen eljárjanak a templomba.*

A nagy francia forradalom tökéletesen fölforgatta a franciaországi viszonyokat. 1789 augusztus 4-én megszüntették az összes privilégiumokat, augusztus 26-án pedig kimondta a nemzetgyűlés, hogy »a gondolatok és vélemények szabad kicserélése egyike a legbecsebb emberi jogoknak, s ezért minden polgár szabadon kimondhatja, leírhatja avagy lenyomathatja a maga nézeteit, kivéve az e szabadsággal való visszaélés megakadályozására a törvényben felsorolt eseteket. Sieyès abbénak 1790 január 20-án tett amaz indítványát, hogy a sajtóvétségek esküdtszék elé utal-

tassanak: előbb megtapsolták, de aztán elnapolták, s végül egészen elfeledték. Minden pártvezérnek megvolt a maga sajtója és ujsága; gombamódra burjánzottak föl a legsodálatosabb című hírlapok (»Bálám Szamara«, »Szent Antal Disznaja« stb.). A régi privilegizált könyvnyomatók nem nagy örömmel látták a viszonyok változtát, különösen az 1791 március 11-iki törvény óta, amely törvény a céheket megszüntetve, az összes mesterségeket szabadon üzhetőeknek nyilvánította. A dolog természeténél fogva szép számmal akadt az intelligensebb proletariátus közt olyan ember, aki rövidesen elsajátította a betűszedés elemeit, s konkurensévé lett a régi könyvnyomatóknak. Az egész nyomdanyitás bizonyos kérelemhez volt ebben az időben kötve, de ha valami nevesebb népevezér volt az ujdonsült könyvnyomató pártfogója: ez a kérelem sem volt okvetetlenül szükséges. 1793-ban különben ezt a korlátozást is eltörölték, és csak jó két esztendővel később állították vissza az érvényét.

A francia forradalom nagygyá emelt néhány könyvnyomatót, de viszont áldozatai is akadtak. Az utóbbiak közül különösen Anisson-Dupéron említendő meg, a királyi (most nemzeti) nyomdának igazgatója, akit 1794 április 25-én azzal az ürüggyel végeztek ki, hogy Somme départment valamely alkotmányellenes határozatát kinyomatta. Hiába védekezett azzal, hogy a belügyminisztérium főtitkárja adta néki erre az utasítást: nem használt semmit sem. Mint egykorú történetírók állítják, Marat-val való összekülönbözése volt az igazi oka kivégeztetésének. A nemzetgyűlés egy 1792-iki ülésén ugyanis panaszt tett Marat ellen, hogy az utóbbi négy sajtót meg sok egyéb szerelvényt tulajdonított el a királyi nyomdából, a végből, hogy azokon a tulajdon maga hírlapját nyomtassa.

Kivégezték még Mercier-t, az assignaták nyomdájának igazgatóját is. Ezek az assignaták papirospénz voltak, és rengeteg tömegben nyomtatták, úgy hogy apródonkint teljesen elvesztették az értéküket. 1796 márciusában csak hetvenegyezer darab ért belőlük egy aranyat. S bár Mercier talán maga nem volt ludas a pénzmanipulációban: nem kerülhette el a végétét.

MŰVÉSZEK A TIPOGRÁFIÁBAN

Egy esztendeje elmúlt, hogy az első szó elhangzott arra vonatkozólag, mennyi minden nincsen rendjén manapság a nyomdászatban. Azóta a Nyomdászati Tanműhely is megnyílt s nem ennek a vezetőségén mulott, hogy nem tudta a szaktársak nagy tömegét eszméinek megnyerni. Pedig hogy a különféle irányváltoztatások megszűnjének, annak legfőbb ideje volna. Már jó régen hallom, hogy így modern, úgy modern, de ez szinte napról-napra és egyének szerint változik. Hogy ez a munkánál nem adhat valami szilárd alapot, bizonyos. Így jöhet létre oly helyzet, amikor keret, tónus s ennek a kivágása több időt rabol el, mint a szedés. A léniaszédések, tónuskivágások annyira elszaporodtak, akárcsak a régi jó kilencvenes években a görbe meg ferde sorok, s amint akkoriban minden második sornak rövidebbnek kellett lenni, úgy igyekszik ma mindenki a négyszögűsítésre. Szóval a szaktársak igen nagyon befolyásoltatják magukat jelzőszavak által s ezeket meg nem értve, csak kicsinyes

részein rágódnak. Ez pedig az önállóság hiányát jelenti. Még rosszabb ennél az az eset, amikor nem igen akarnak engedni a régi »szabályokból«. Ezekből rekrutálódik aztán minden haladásnak kerékkötője, azzal érvelvén, hogy hát én is voltam valaha... és a többi. Pedig bárkinek hítták is legyen, az idő kerekét meg nem állítja s ha a nyomdászok nem, hát olyanok fogják ezt a reform-munkát elvégezni, mint amilyeneket a nyáron festett egynehány szaktárs a falra s amelyből a külföldön már egész csomó jelent meg, s kiknek köszönhetjük a keveset is, mit a szél idehozott.

Bármerre nézünk ma a nyomdászat terén, mindenütt forrongászerű jelenséggel találkozunk. Ennek a forrongásnak eredetét már csak azért is érdemes kikutatni, különösen nekünk magyarországi nyomdászoknak, mert nekünk van leginkább szükségünk rá. Mert ahány úgynevezett újítás volt, az mind elkésve érkezett s ha ide is ért, nem sok volt benne a köszönet.

A Morris vallotta elvek azonban most kezdenek

gyökeret verni a nyomdászlelkekben; ennyi időre volt szükség, hogy csak érthetőkké váltak, s követőkre találtak. Tekintve, hogy ez ránk nézve is mélyreható javulást hozna, csak örülni lehet, ha minél többet sikerül belőle fölfogni.

De kezdjük előről a dolgot.

William Morris 1891-ben állította föl a nyomdáját. Ez volna az a bizonyos dátum, ahonnan a modern nyomdászat kezdődik, s ha visszagondolunk az akkori sorgörbítő és litográfiával átitatott voltára, könnyen megérthetjük, miért kellett majdnem húsz esztendő, míg ezeknek az elveknek egy kicsike kis része hozzánk is eljutott. Persze, közvetlenül át nem vehettük, így várnunk kellett, míg ezeket német és osztrák kollégáink jól megrágták s azt a maguk szájaízének megfelelően átformálták. Így vettük át mi is természetes, hogy az minden volt, csak nem az eredeti intencióknak megfelelő. Bizonyos tekintetben nagy szerencsétlenség, hogy gazdaságilag olyannyira Németországhoz vagyunk köze s így berendezésünk híjával van minden önállóságnak. Ebből kifolyólag veszik szedőink mintának Gutenberg hazáját, pedig ők voltak, akik magának Gutenbergnek leghamarább álltak fordítottak. S ily hosszú időn át, függésben élve, képzelhető-e, hogy ez ellen tenni merészkedtünk volna? A legtöbb esetben készpénz gyanánt vettünk mindent. De végre magában Németországban is kezdtek belátni, hogy nincs minden rendjén s egy szép napon megnyílt a Steglitzer Werkstatt, amely célul tűzte ki a vad állapot kiirtását, s becsületes tipográfiai termékekkel óhajtott ezt elérni. S mily bámulatos, hogy rövid időn belül be kellett csukni a boltot, annyira meg volt már minden méltatlanság; ez persze a szaktársak öröme történt, másként nem is érthető az a gúnykacaj és nyelvtörlőgetés, amellyel a fenti aktust kísérték. Azonban bármennyire örvendeztek, a német szaktársak magatartása mitsem volt képes megakadályozni, a sajnos csak az volt, hogy erejük tudatában úgy magyarázták a dolgot, mintha nélkülök a dolog meg sem volna oldható. S ebben is, mint mindenben, hiven követték őket a magyarországi szaktársak s ha szerit ejthették, ők is rugtak néha egyet a fönti egyesülésen. Pedig kár volt akkor nem egy kicsit jobban a dolgok fenekére nézni, mert hisz a Steglitzer Werkstatt közelítette meg legjobban Morris elveit, sőt azokat sok tekintetben fejlesztette; de elégtételük lehet, hogy elveiket mégis képesek voltak keresztülvinni, s ma már a német kollégák is behódoltak nekik. Úgy Morrisnak, mint a Steglitzer Werkstattbelieknek az volt a nagy hibájuk, hogy művész-emberek voltak, s így, akár csak nálunk is egynehány hónappal ezelőtt, a legképtelenebb vádakkal kellett őket nyomdászrészről illetni, s a félvilágért el nem ismerték volna, hogy igazuk is lehet. Azt azonban nem tartották lealacsonyítóknak, hogy munkáikat, ha rosszul is, mint a sajátjukat feltalálják s ezeknek nagyképpen ilyen meg olyan modern voltát hirdessék.

Nem kell azonban azt hinni, mintha Morris hazájában másként álltak volna az ügyek, mikor a nyomdászat terére lépett. Sőt éppen azért, mivel annak züllöttségét látta, határozta el magát erre. Ő mint tudós és művész megtalálta az utat, amely célhoz is vezetett. Ugyanő kutatta s fedezte fel: mi az oka, hogy alig a könyvnyomtatás feltalálása után néhány évtizeddel, ennek máris hanyatlása állott be. S ezt a szellemet megértve, alkotta meg neves műveit, amelyek mint tipográfiai művek még igen sokáig nagy becsben fognak előttünk állani. Hogy a nyomdászat-

történelemnek ezt a részét megismerjük, el kell mennünk a könyvnyomtatás előtti időbe. Ebben a korban ismerik a könyvkészítés minden csínját-bínját. Ezek mindegyikének a kisujjában volt a betűvetés, könyvdíszítés és illusztrálás művészete, a mellett segítette munkájukban a könyv multjának tőkéltes ismerete és óriási gyakorlati tudásuk. S ha összehasonlítjuk a korai nyomtatványokat az irott és rajzolt könyvekkel, lehetetlenség meg nem látni a kettő közötti közösséget. Eddig e felől az volt a vélemény, hogy a könyvnyomtatók mintegy utánzására törekedtek az irottaknak, holott bizonyos az, hogy maguk a könyvnyomtatók is az illuminátorok gárdájából kerültek elő, ők mintegy csak folytatták előbbi munkájukat, s legfőleg az új kifejező eszközökhöz illetve anyaghoz kellett alkalmazkodniuk. Így érthető munkájuk tőkéltesége, ami ellenkező esetben érthetetlen maradna. E mellett szól a tény is, hogy minél inkább távolodunk a legelső nyomtatványoktól, annál inkább domborodik ki az új anyag formanyelve s távolodik el az irott könyvektől. Segítségükre volt azonban a dolgok eredetének ismerete s a kettőt összeházasítva, voltak képesek azokra az eredményekre, amelyek mint tipografus-munkák ma is oly magasan állnak fölöttünk, hogy nehéz meghatározni az időpontot, amikor ezek közelébe jutunk.

Ily módon egész világosan jelenik meg előttünk az ok, miért sülyedt a nyomdászat a későbbi korokban mind lejjebb és lejjebb, egészen addig, amíg már senki sem tudta, mi tulajdonképpen a teendője! A művészileg jobban nevelt egyének lassan-lassan elhagyták a nyomdászat terrénját s így a szegény tipografus magára maradt, már pedig ő illuminációról, betűvetésről vajmi keveset tudott, esztétikai nevelése egyáltalán nem volt, nem érezhetett tehát az anyaggal semmiféle közösséget s így kénytelen volt a sablonokhoz fordulni, amelyek ha jól, ha rosszul sikerültek, mégis a legkevesebb gondot igényelték. Így jutott el a nyomdászat a 80-as és 90-es évekhez, mint amely kornak a legrettenetesebb hatása volt a nyomdászatra, úgyannyira, hogy még ma is tele vagyunk vele s ugyancsak hozzá kell fogni az irtáshoz, ha mindentől szabadulni akarunk.

Ebből a dióhéjba foglalt történelemből igen sokat hámozhatunk ki, de első pillanatra szembetűnő a különbség úgy a minőség, mint praktikus munka tekintetében. Már pedig, ha csakugyan modern nyomdászoknak akarjuk magunkat vallani, ezeket okvetlenül javunkra kell fordítani. Fontos ez különösen most, amikor a nyomdász-íjakkal nevelésük végre kiveszik azokból a kezekből, ahova eddig sehogysem illettek, de ép oly hiba volna, ha ezek helyett most olyasmivel tömnék tele az ifjak fejét, amit később ugyis el kellene vetniök. Nálunk már szokássá vált, hogy oly dolgokat tanítanak katedrálról, amit mindenkinek praktike kellene megszerezni. Ennél sokkal fontosabb, hogy minden nyomdásznak a látköre táguljon s szokja meg mindenben a saját erejére támaszkodni, nem pedig hazug képmutatással másnak meg nem értett dolgait variálni. Ez különben is rémségesen beleette magát a szaktársak vérebe s mindenki azt igyekszik a másikkal elhitetni, amiben maga sem nagyon bízódik. Ezt a nagy hazugságot kell kiirtani. Viszont senki se adjon hitelt azoknak az úgynevezett sémáknak, amik szerint ma a nyomdákban dolgoznak s amelyek szerint méregetik a jó vagy rossz szedőt.

Azután más is kiviláglik abból a kis történelmi részből. Míg a régi nyomdászoknak a technikai

készültségük igen korlátolt volt, addig mi ezen a téren annyit mindennel rendelkezünk, hogy képtelenek vagyunk valamennyit felhasználni. De ha fel is használjuk, ritkán alkalmazzuk az igazi formában, mert valamennyit csak fölületesen ismerjük s a leg hamarabb kerülünk zsákutcába. Ellenben a korai könyvnyomtatók a technika hiányait is képesek voltak értékesíteni, mert ezeket tökéletesen ismerték.

Londonban a városi tanács iskoláiban a hallgatókat igyekeznek úgy nevelni, hogy azok minden eshetőséggel szemben vértelvez legyenek. Nem tanítanak dogmákat, e helyett igyekeznek a növédekkel mindent megkedveltetni, ami csak némileg is vonatkozásban van szakmájukkal. Ezáltal sokoldalúakká válnak s tekintve, hogy a rajzolás és tervezést is a tökély legmagasabb fokára fejlesztik, ily készültség mellett az eredmény nem lehet kicsinyes. A technikai készültséget azonban elvárják, hogy mindenki magával hozza. Ezzel ott nem bibelődnek, erre nincs idő az iskolában. S ez helyes, mert hiszen a szedőnél a technikai rész alig jöhet tekintetbe, intelligens ember ezt a számolási műveletet a legkönnyebben megtanulja s kár volna evvel esetleg éveket eltölteni.

Az anyaggal most semmiféle közösséget nem érzünk.

Pedig ha ezt nem ismerjük, a nyomtatványok együtthatásának titka nem a mienk. Ha a vázlatokat szemlélgetjük, bámulatba ejt, hogy a kötött formák és eszközök mellett a kifejezés módja egyszerű és elegendő, a kompozíció mily tömör és könnyen áttekinthető. Ezeknél nem látjuk azt, hogy egy már előre kiesztelt formába lennének belepréselve, ellenben valamennyin megnyilvánul a találékony emberi elme és a helyes művészi érzék. Alig látunk többet mint két-három betűfokozatot és egy-két színt, ezek is

javarészt feketével kombinálva. Nem akarnak mindent kiemelni, csak a lényegét; a többit összeszorítják s így helyezik el az egészet, hogy egyik rész a másiknak segítségére legyen, nem pedig hogy egymással konkurráljon. S mindez nemcsak szedésbeli kompozícióra vonatkozik, hanem betűre, színre, díszre, egy szóval mindenre, ami egy bizonyos dolgon adódik.

S érdekes, hogy mindezt a nyomdászok alig tartották szükségesnek kikutatni. Csak a legutóbbi időben látunk amerikai példákat ebből a szellemből kiindulva, a lipcsei akadémiát és a londoni tanács kezében lévő esti iskolát. Ezek a körök is a Morris és Ruskin vallotta elvek alapján találták meg ezt az utat. Ők volnának, akik a nyomdászokat ily forrásból akarnák táplálni. Persze valamennyi művészember. S lévén bennük nagyobb az elfogulatlanság, s győzve idővel és szorgalommal, célhoz értek, s bárki bármit mondjon, ma ők jobban ismerik a nyomdászatot, mint maguk a nyomdászok. Ugyanebből kifolyólag, meg abból is, hogy gondolat dolgában sokkal kevésbé voltak megkötte, jöttek létre azok a munkák, amelyek lényegesen más utat nyitottak. Ezek az emberek azok, akik minden gáncs ellenére haladtak a kijelölt úton, úgy hogy ma, ha sikerül az erőket összevonni, csakugyan beszélhetünk egy egészségesebb nyomdászatról. Ez a forrongás ma a legtöbb országban észlelhető, amely egyúttal biztosíték, hogy rövid időn belül sok minden megváltozik. Azonban ha tovább tartana is ez az átalakulás, mintsem remélni lehet, ez is csak az egésznek válik hasznára, mert annál inkább beleveszik magukat az elvek a nyomdászok vérébe. Erre annál inkább van szükség, hogy végre-valahára elérhessük az ideálunkat, a teljes önállóságot!

Bárány Nándor.

SZAKKÖRÜNK ÉVKÖNYVE

A magyar könyvnyomtatók ez a maga nemében páratlan almanachja huszonötödik évfolyamát éli. Egy negyedszázadon át hív tükre volt a magyarországi nyomdászat állapotának s őszinte tolmácsa nyomdászaink szakbeli törekvéseinek. Külső és belső kiállításának dolgában néhány esztendő óta akkortól fejlődött, hogy még a külföldi nyomdász-empóriumalban is szinte türelmetlen érdeklődéssel várják a megjelenését.

A huszonöt-estendős becsületes múlt, a folytonos fejlődés és emelkedés elve kötelez bennünket arra, hogy minden erőnket összeszedve, az anyagi korlátok szabta határokon belül a lehető legjobbat s legszebbet teremtsük elő az Évkönyv huszonötödik kötetével.

E kötet cikkei valósággal gyöngyszemei lesznek a szaktudományosságoknak, a tanulságos és szép mellékletek száma előreláthatólag jóval fölül fogja múlni a tavalyiakét, a könyvdísz kérdését páratlanul ügyesen sikerült megoldania a tervezésével megbízott Kun Mihály szaktársunknak, a nyomtatást pedig a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság fogja végezni új, az Évkönyvhöz méltóan modern meg szép betűkről.

A kötet tartalmának igen fontos és minden könyvnyomtató szemponyjából rendkívül hasznos része lesz a Könyvnyomdászok Szakköre és az Iparművészeti Iskola által közösen fentartott Nyomdászati Tanműhely tanítási anyagának összefoglalása. Tiszta képét

fogja ez adni mindamaz irányító elveknek, amelyek a könyvnyomtatás megmodernizálása érdekében eddig el világszerte jóknak s keresztülvihetőeknek bizonyultak, és amelyeknek alapos megismerése minden nyomdásznak önmagával szemben való kötelessége. A Tanműhely tanítási anyagának emez összefoglalásán kívül természetesen seregestül lesznek olyan dolgozatok is az Évkönyvben, amelyek egy-egy technikai vagy egyéb kérdés megvilágítása avagy eldöntése tekintetében megbecsülhetetlen értékűek a mesteriségét csak némileg is szerető könyvnyomtatóra nézve.

Amikor mindezt a magyar könyvnyomtató-világnak bejelentjük: előfizetést nyitunk a Magyar Nyomdászok Évkönyve december közepén megjelenő kötetére. Az előfizetés összege 3 korona Budapesten s a vidéken egyaránt. Ez az összeg december hó 5-ig küldendő be Bózsik István pénztárosunknak (Gutenberg-Otthon) avagy lapunk kiadóhivatalának. Aki azonban július hó 1-től Körünkbe beiratkozott, s tagsági illetékeit rendszeresen fizeti, a Grafikai Szemlén kívül ingyen kapja meg az Évkönyvet is. Megjelenés után 4 korona lesz a Magyar Nyomdászok Évkönyvének az ára, Budapesten éppen úgy, mint a vidéken. Olcsóbban a tanulóknak sem adhatjuk az Évkönyvet.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából:

Novák László, szerkesztő

EGY MINDENNAPIAS TÉMÁRÓL.

Szinte bámulatos az, hogy mi nyomdászok, akik pedig szeretjük a kultúra bajnokainak és a haladás, a »Fortschritt« utászkatonáinak nevezetni magunkat, egyes dolgokban milyen »rémesen« konzervatívek vagyunk. Ez év március hónapjában Bécsben személyesen adtam át egy nagy klisérendelést a monarchia és Európa egyik legnagyobb műintézetének. A cég egyik kiváló műszaki alkalmazottjával tárgyaltam s midőn végezetül megjegyeztem, hogy a 60–70 négyzetcentiméteren felüli lemezeket mind faalapzat nélkül kívánom, legnagyobb csodálatomra azt jegyezte meg, hogy még a legnagyobb fogyasztók között is alig-alig vannak olyanok, akik úgynevezett »fazettáról« nyomtatnak.

Az illető cég raktárában 30-esztendős fák is vannak, amelyek már csak ki lehetnek száradva, mesés szakasztalos műhelyükben a fa megmunkálására a legnagyobb gondot fordítják s a legkisebb fát is keresztlécekkal látják el s aki az illető céget ismeri, kénytelen elismerni, hogy egyetlen cinkografus sem helyez olyan nagy súlyt a faalapok jó kivitelére. Ennek dacára állandóan ők maguk igyekeznek ügyfeleiket rábeszélni a vaslemezek használatára s dacára ennek, meg annak, hogy a vaslemezek előnyeit a szaklapok folyton emlegetik és azokat mindenki elismeri, alig terjednek s nagy nyomdákat ismerek, ahol nem használják őket.

Sokat gondolkoztam a dolgon s az jutott eszembe, hogy talán a lemezek látszólag igen magas ára a gátlója elterjedésüknek. S ha utána nézünk az árjegyzékekben, bizony megdöbbenhetünk, ha azt látjuk, hogy a mozgatható fazettás darabok ára egyenként 4–5 márka között mozog.

Erre egy kis számadással felelek.

E pillanatban, hogy e sorokat írom, 9 darab, részben nagy-, részben kis-oktáv alaku klisé van nálunk gépben, s még vagy kettő-háromra való fazetta van a fiókban is. Ez az egész kb. 380–400 márkába került most három éve s ez alatt az idő alatt állandó használatban van. Mióta használjuk, mindjobban van alkalmunk az előnyeit megismerni s bátran állíthatom, hogy a segítségükkel (alsó egyengetéssel) sokkal szebb munkát jóval hamarabb állíthatunk elő. Evvel azonban sok helyütt nem törődnek.

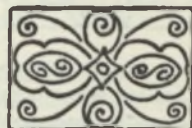
Három éve, hogy ezekkel a vaslemezekkel dolgozunk s ezalatt a három év alatt, 1907-ben 3000, 1908-ban 2000, 1909-ben 4000 korona árú, tehát összesen körülbelül 9000 korona árú olyan kliséket csináltattunk, amelyeket fazettáról nyomhatunk. A fentebb említett bécsi cég az összes faalapzat nélkül rendelt klisék árából 2 százalékot szokott ezért javunkra írni (»2°/_o ab, Nichtmontierung«), ez összesen 180 korona. Ha ehhez hozzászámítom azt, hogy a kliséinket bizonyos időközökben újra használjuk, s még mindegyiken rajta alul az egyengetés, amelyet első használatkor aláragasztottunk, meg azt, hogy a klisék maguk a raktárban ötödrésnyi helyet foglalnak el, bátran mondhatom azt, hogy a fazetta-készletünk már eddig is ingyenben van.

Még azonkívül meg kell jegyezni azt is, hogy ezek a vaslemezek örök életűek, a síma darabok még 15 esztendő múlva is használhatók maradnak, a mozgatható fazettás darabok egyszerű mehanizmusát pedig, ha valami baja esnék, az illető cégek egy pár fillérért kiigazítják, miután igen kis reparatúráról lehet csak szó.

K. I.

SZAKBIZOTTSÁGI KÖZLEMÉNYEK

Mult havi füzetünkben tett ígéretünkhöz képest ime rendszeresítjük e rovatot, melyben a hozzánk beküldött nyomtatványokról megtesszük a magunk észrevételeit, s a beküldött szakkérdésekre a feleleteket is e rovatban közöljük.

Örömmel kell konstatálnunk, hogy a mult havi cikkünkben közzétett felhívásra — hogy a szaktársak küldjék be nyomtatványukat megbirálásra — tömegesen érkeznek küldemények, melyekről véleményt kérnek tőlünk.

A véleményadással nem maradunk adósok, de az illető szaktársak türelmére is kell számítanunk, mivel-hogy lapunk szűk tere nem engedi meg az ilyen — csupán csak egyeseket, legjobb esetben kisebb csoportot érdeklő — közléseknek nagyobb terjedelemben való közreadását.

Bírálatokat eddig kizárólag vidékről kérnek, s mi készséggel állunk a szaktársak rendelkezésére, de kérjük is őket, hogy bírálatainkat ne vegyék zokon, ha azok egy kevésbé szigorúbbak találnak lenni. Bizony a vidéken dolgozó akcidents-szedők a leg-

ritkébb esetben birnak lépést tartani a fővárosiakkal; hogy mi az oka ennek: azt tudjuk, nem kell újra előhozakodni véle. De éppen ezért számítnak is rá, hogy bírálatunkat olyan jóindulattal fogadják, amilyen jóindulattal és jóakarattal azt megírjuk.

Igyekezni fogunk, hogy emez észrevételeink a lehető legigazságosabbak legyenek s oly érthetőek, hogy azokból nem csak az illető munka szedője okulhasson, de mások is, akik a kérdéses munkát soha nem látták: tanulhassanak belőle.

Az előttünk fekvő nyomtatvány-nyalábot átnézve, legelső sorban azt tapasztaljuk, hogy a vidéken is nagyon szépen haladnak előre pályánkon; meglátszik nagyon sok munkán, hogy szedőjének szemei előtt — amikor azt a munkát szedte — egy valahol látott fővárosi munka lebegett, s tőle felhetőleg igyekezett hasonló eszközökkel hasonló munkát alkotni; olyiknak sikerült elfogadható munkát produkálnia, de legtöbb esetben a vidéki szaktárs szedte munka hatás és eredmény dolgában a fővárosi munkát még sem közelíti.

Ennek okát abban véljük feltalálni, hogy jó vidéki szedőink még máig sem tudják emancipálni magukat a régi, letűnt irányok nyűgétől, hibás és elítélendő kinövéseitől.

Bizony akadnak nyomtatványok, amelyeken a Patriz-Huber-körzetet renaissance és gót stílus körzetdarabokkal házastotta össze az illető kolléga; akad olyan is, aki vadszeceziós körzetét a szegfű-körzettel kombinálta s a Wittelsbach belülből szedett szövegben a jó öreg Millenium-típust használta kiemelő betűfajtának stb.

E stílszerűtlenségek okozzák a vidék munkák jórészenek hatástalanságát, s így általánosságban ajánljuk az illetőknek, hogy körzeteket a legritkább esetben — legjobb azonban sohase — keverjék, kombinálják szedéseiken, s ügyeljenek arra, hogy a körzet s díszítés összhangban álljon a szövegbetűvel; s igyekezzenek a szöveget lehetőleg csak egy betűfajtából venni.

A vidéken dolgozó szedőkollegáinknak bizony csak csak az ernyedetlen kitértő tanulást, a fővárosi s külföldi munkák szorgos, alapos tanulmányozását ajánlhatjuk, ha a modern kor színvonalán álló munkát óhajtanak produkálni. Elismerjük ugyan, hogy tanulmányozzák vagy legalább is nézegetik és utánozzák a külföldi szaklapok mellékleteit, mert ezeknek a hatása nagyon is meglátszik a vidéki munkákon (különösen Mäser lapjának, a Typographische Jahrbüchernek a mellékleteit használják előszeretettel mintául): de le kell szögeznünk azt is, hogy míg a minta szedője nem csekély fáradsággal oldotta meg feladatát, addig a mi szedőink könnyű szerrel akarták ugyanazt a hatást elérni, ami egyáltalán nem sikerült.

Elismeréssel kell megemlékeznünk vidéki gépmester kollégáinkról, akik bizony kitesznek magukért, mivel munkájuk legtöbb esetben kitűnő.

Általánosságban ennyit kell előrebocsátanunk, s most áttérünk az egyes küldemények méltatására:

A *soproni* Petőfi-könyvnyomdából beküldötték az ottani szaktársak János-ünnepélyének falragaszát, mely arany (keret) és kék (szöveg) színben nyomtatódott. A keret nonpareille léniából van kombinálva. A léniakombináció elég ügyes, de a falragaszon, dacára a szintén elég jó szövegszedésnek, nem segített semmit; a falragaszt a fáradságosan megszedett keret nem tette föltünőbbé, aminek oka, hogy a keret arannyal nyomtatódott (fehér papirosos); ha még piros színben nyomták volna, talán föltünőbb lett volna, de így bizony kárba veszett a keret megszedésének fáradságos munkája.

A *mohácsi* Blandl-könyvnyomda — Kner-mintára — meghívó-blanketták előállítását vette föl üzletkörébe. A blankókat »Farsang« című kiadványában mutatja be. Érdeklődéssel lapozgatók e füzetben, remélve, hogy azok között akad néhány, mely a Kner-cég meghívóival a versenyt kiállná; lapozgatók s egyszerre azon veszem észre magam, hogy a füzetet végigbőgészve, a látott meghívók között egyet sem találtam dicséretre méltónak. Harminc meghívó között bizony — elég sajnós — egy sem olyan munka, mellyel érdemes volna foglalkozni, s így csak általánosságban teszem meg észrevételeimet.

Amint a mintákból látom: a Blandl-nyomdának van változatos betű- és körzet-anyaga, s ezért nagyon kell csudálkoznom azon, hogy ezzel a szép anyaggal egyetlen egy stílszerű munkát sem tudtak előállítani. A Ver Sacrum s a különféle szecessziós körzetgarnitúrák, az offenbachi öntöde modern díszítménydarabjai, a

Scholz-féle Schwarz-Weiss-körzet elég dúsak és tartalmasak, hogy azokból az ügyes szedő stílszerű, tetszetős és a céljának tökéletesen megfelelő munkát tudjon alkotni, s a vonal is az megbecsülhetetlenül óriási változatossággal kombinálható tipográfiai anyag, amellyel ugyancsak lehet remek, a kor színvonalán álló nyomtatványokat előállítani. Nem teszem szívesen de mégis le kell szögeznem azon tényt, hogy e meghívók majdnem mindegyikén egy-két, sőt háromféle körzetet is látunk fölszedve, minden izlés és célszerűség nélkül. Látunk e meghívók között olyanokat, hol az Első Magyar Betűöntöde R.-T. világos szecessziós körzete a Schwarz-Weiss-körzettel van összekombinálva. Még némileg megnyugtat az, hogy legalább a szövegnél igyekeztek az egyöntetűsége. Szóval a meghívók abszolúte nem elégtének ki, nem modernnek s az a fő hibájuk, hogy nem egyszerűek; majd minden meghívón van egy hatalmas vignetta, amelyhez azonban a körzetet és szövegbetűt rosszul választották meg. Lehetséges, hogy a meghívók többsége (az 1-20.) régebben készült munka, mivel az ujjbakon már látszik egy kevéssé a szépre, egyszerűre, tehát modern kiállításra való törekvés, de még ezeken is akadt sok kifogásolni való. Reméljük, hogy ha az ujjab füzet is megjelenik, abban már kifogástalanabb meghívók kerülnek napvilágra; joggal reméljük ezt, mert tudjuk, hogy Mohácson tudnak jobban és szebben is dolgozni. — Illő, hogy a gépmester munkájáról is szó essék. Bizony evvel sem vagyok megelégedve. Már csak azért sem, mivel egy pár meghívónak a rossz, helytelen, sőt egyeseknél izléstelen színezés ásta meg a sírját; az ujjab meghívóknál azonban e téren tapasztalható valamelyes haladás.

Végül kérem kell a t. szaktársakat — azokat, akik e munkák elkövetését magukra vállalják — ne vegyék e pár kemény szót zokon, s ajánlom, ha szavaim igazságáról meg akarnak győződni, tanulmányozzák az ujjab fővárosi munkákat vagy a külföldi s hazai szaklapok mellékleteit, s rövidesen rájönnek, hogy a bírálathat nem is nagyon kemény, nem igazságtalan s nem olyan, amelyet zokon kellene venni.

A *győri* Nitsmann-nyomdában dolgozó Wunder kollégánk beküldötte akcicens munkáinak javát megbírálás végett. A sors úgy hozta, hogy éppen én — aki valamikor együtt dolgoztam Wunder kollégával — ejtsek pár szót a nyilvánosság előtt ezekről a munkákról. Első sorban el kell ismernem, hogy Wunder szaktárs pár év alatt nagyot haladt, tudását, szedőkészségét nagyban kifejlesztette, de ez a fejlődés mégsem elégt ki teljesen. Nem tudom, hogy mi az oka annak, de nagyon csudálatosnak tartom azt, hogy dacára fejlődésének, még mindig nem tudta magát teljesen emancipálni a régi szedési szabályoktól, formáktól. Több munkáján a legmodernebb anyaggal is olyasvalamilyen régies fűz szedés-kombinációkat produkált, amiket nem lehet helyeselni. A Nitsmann-nyomdában pedig olyan anyag áll rendelkezésére, amellyel ugyancsak lehet modern munkát előállítani. Legujabb munkái között akad egy-kettő, mely hű kópiaja a Szemlében s Évkönyvben megjelent mellékleteknek. Ezt ne vegye Wunder szaktárs szemrehányásnak, mert én örülök, ha valaki jó munkát pontosan utána tud szedni s így tanul. Igen is, így lehet tanulni. A nevezett mesterszedők munkáinak hű le-szedésénél nagyon sok gyakorlati mesterfogást sajátított el a törekvő, a szép és jó iránt rajongó akcicenszedő.

Munkái közül eggyel — nyomdásznyelven szólva — alaposan fölhumzott. E munka a győri Typographia-dalárda tagsági jegye. Még jól emlékszem rá, hogy a tagsági jegyre pályázatot hirdettek, s a díjat Wunder szaktárs vitte el. A nyertes munkán akadt javítani való; ezt meg is csinálták s a korrekurát beküldve bizottságunknak, így úton végleges kivitelre lett ajánlva. Most legnagyobb meglepetésemre e munkák között ráakadok a tagsági jegyre, mely persze nem az elfogadott szedésről, de egy másikról nyomtatódott. Nem tudom megérteni azt, mért lett e dolog, mely egyébként nagyon kellemetlenül érint, így elintézve. Megérteném, ha a jelenlegi jobb volna az elfogadott pályanyertes munkánál, de nem egyéb mint egy rossz, izléstelen nyomtatványnak még rosszabb másolata. Erre talán szabadna bővebb felvilágosítást kérnem. Remélem: megkapom.

Kovács Gyula szaktárstól kaptunk egy rövid elmélkedést a vidéki inas-oktatás állapotáról és egyúttal egy levonatot is mellékelte azzal, vajjon nem felel-e meg mellékletnek. A munka, melyet egy harmadéves tanuló szedett, elég szép haladásról tanuskodik, de mellékletnek meg nem felel. Kovács szaktársat pedig kérjük, hogy a keze alatt tanuló inással csak folytassa is a hasznos szedésgyakorlatokat, s reméljük, hogy legközelebb már különb munkát látunk keze kikerülni.

Fiedler Ottó szaktárs »Baranya vármegye nemesei« című mellékletnek szánt munkája bizony nem olyan kaliberű munka, mely lapunk nivójának megfelelne. Szövege nincs jól elrendezve s keretezése, díszítése meg egyáltalán rossz. Ma már nem divatos az ilyes fajta szedés, tessék talán az újabb mestermunkákat, vagy ha ilyenek nem állanak rendelkezésre, úgy a Szemle mellékleteit tanulmányozni s ha ezt sikerrel, szorgalommal teszi, úgy legközelebb nagyon fogok neki örülni, — már alkalmasabb és izléesesebb munkát fog bemutatni. Kérdésre válaszolva, tudatom önnel, hogy a mellékletre nem tanácsos rányomni az előállító nyomdát, a szedő és nyomó nevét, ez sok esetben hátrányosan befolyásolja a munka hatását. Pályázni csak szakköri tag pályázhat. Nekünk teljesen közömbös: gépmester, nyomó avagy inas nyomtatja a mellékletet; fő az, hogy szép és jó legyen s mellékletnek megfeleljen.

A pécsi Részvénynyomda gépmestere, Dohányos János közlésre felajánlott egy Grafikai-Szemle-borítékot s a Record-vállalat levélpapírosát. Az előbbi nem volt oly értékes és jó, hogy érdemes volna kinyomtatni: s máskülönben is borítékjainkat októbertől kezdve elsősorú mesterszedőink tervezik. A levélfej helytelen keretkombinációja miatt szintén nem közölhető. A díszítés túlságosan sok rajta és minden értelem nélkül való.

Wanko Vilmos.

KÜLÖNFÉLE APRÓKÖZLEMÉNYEK

Mesterszedő és gépmester szaktársaink figyelmét fölhívjuk a Grafikai Szemle és a Magyar Nyomdászok Évkönyve ebben a füzetben közölt pályázataira.

Mostani füzetünk borítéka s mellékletei.

Borítékunkat Szakkörünk szakbizottságának, illetőleg választmányának megbízásából *Fekete Béla* tervezte. Ugyancsak ő tervezte e füzet bensejének lapdíszét is. A boríték nyomtatása a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság tekintélyes nyomdájában történt.

Négy mellékletet is csatoltunk ehhez a füzetünkhöz. Három közülök *Károlyi György* úr kitünő híru nyomdájában nyomtatódott olyan szépen és tisztán, hogy különben aligha is lehetett volna. E derék tipografusunk e munkáival is bizonyosságot tett arról, hogy mennyire szívn viseli munkáinak szép meg hibátlan voltát. A három melléklet közül a »Themistokles« című *Wanko Vilmos* terve nyomán készült, kettőnek pedig *Fekete Béla* szaktárs volt a tervezője s szedője.

Egy negyedik mellékletünk *Berger és Wirth* híres festékgyárainak némely új gyártmányát mutatja be.

A három szedésmelléklet közül kettő hivatalos jellegű, s ennél fogva nem is vehet részt lapunk pályázatán, amely havonként megismétlődik harminc-harminc korona szedői és — ettől függetlenül — tíz-tíz korona nyomtatói jutalomdíjjal, amely ha csak lehet kiadatik az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbika szedőjének, illetőleg a legjobb nyomtatási munka végzőjének. A szedői jutalomdíjra irányuló pályázaton csak oly mű vehet részt, melyen a szedési elem kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével nem lehet pályázni. A pályaműveknek már

okvetlenül valamely célra kellett kinyomtatniok, s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtatniok. Ennek biztosítása okéért az ilyes mellékleteknél csak a papírosnak az árát térítjük meg.

A szóban forgó mellékletpályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 17-ikéig szerkesztőségünkhöz beérkeztek, illetőleg a vidéken póstára adattak. Később földadott mellékletek a következő hóra maradnak. Példányszám 2100. Korrekturának előzetes beküldése okvetlenül szükséges, még pedig *Wanko Vilmos* másodtitkár címére (Budapest VII, Dohány-utca 10, Fried és Krakauer nyomdája). A papírosról szóló számla a példányszámhoz melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakbizottsága még a megjelenésük előtt bírálja el.

Augenfeld M. Miksa 25 éve nyomdász.

Csöndes kis ozsonnával ülte meg e hó 14-dikén a Bercsényi-nyomda személyzete azt az alkalmat, hogy igazgatója, Augenfeld M. Miksa szaktársunk, a Szakkör köztiszteletben álló alelnöke, túllépte nyomdászkodásának huszonötödik évfordulóját. Az összejövetelen a jó kívánságok és gratulációk egész özöne hangzott el, amelyekhez szívből csatoljuk a magunkét.

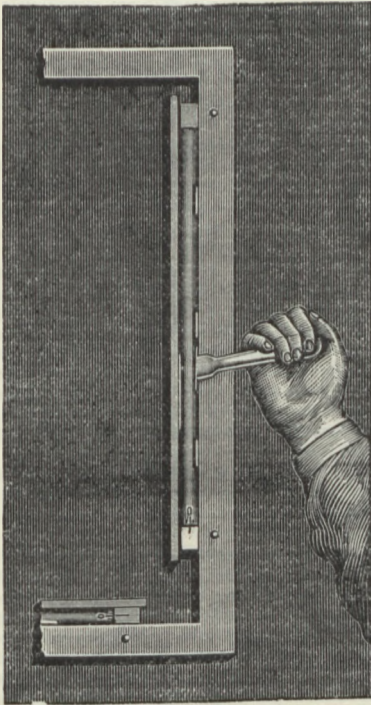
A Világosság könyvnyomda új hajléka.

A Világosság könyvnyomda és a Népszava könyvkereskedés e hó elején költözött át a Conti-utca 4. sz. házba, amelyet Vágóék tervei szerint külön e célra építettek. A nyomdahelyiségek dolgát páratlanul jól sikerült megoldaniok a zseniális építőművészeknek.

Krausz Soma »Matador« formazárója

valósággal diadalútját járja most a külföldön. A legelőkelőbb szakkörök is nagy elismeréssel nyilatkoznak róla, sőt a szaklapok sem tagadhatják meg az elismerésüket ettől a Kolumbus-tojásra emlékeztető egyszerűségű, s mindamellett zseniális magyar találmánytól. A »Matador« formazárót különben most már nagyban gyártja a Pusztafi Zsigmond cég, s a külföldön is szép számú példányt adott el már belőle.

A Matador formazáró képét alantabb közöljük. Már ebből is látható a szerkezet végtelen egyszerűsége s könnyen kezelhetősége. Egyetlen fogással kinyithatjuk és zárhatjuk a formát, még pedig a lehető legpontosabban és a legteljesebb egyenletességgel, amit pedig az egyébfajta formazárókról aligha lehet mondani. Sőt mi több, a »Matador« használatánál, mint-

A »Matador« nyitva.

hogy ennek egy megcsavarintása fél-fél milliméternyi távulást jelent: mindig pontosan vissza lehet menni az előbbi feszültségre, ami színnyomatáskor fontos. Ajánljuk a készüléket minden nyomdász figyelmébe.

Az Athenaeum újabb tőkefölemelése.

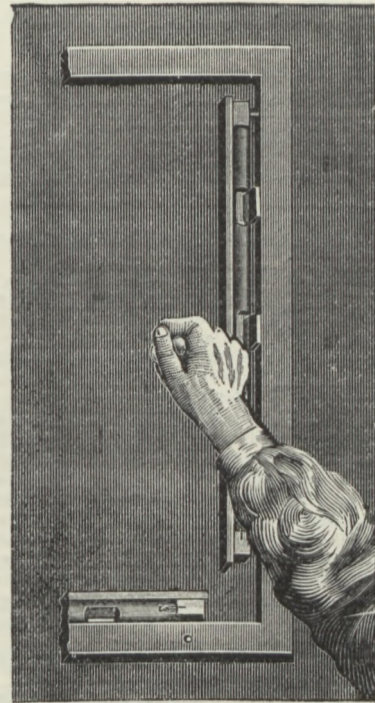
Az Atheneum irodalmi és nyomdai részvénytársulat igazgatósága folyó hó 20-ára egybehívott rendkívüli közgyűlése elhatározta, hogy a társulati alaptőke 3000 darab új részvénynek névértékben való kibocsátása által 1,600.000 koronáról 2,200.000 koronára felemeltessék. Az új részvényeket az alapszabályok értelmében a részvényeseknek régi részvénybirtokuk arányában ajánlották átvételre. Mint értesülünk, az igazgatóság gondoskodott arról, hogy a régi részvényesek által az elővételi jog alapján át nem vett részvények elhelyezése biztosíttassék. — A tőkeföl-
emelés úgy látszik újabb beruházásokkal függ össze.

A Gutenberg-család utolsó férfiivadéka.

Stuttgartból jelentik, hogy Gutenberg utolsó férfiivadéka báró Molsberg Henrik tüzérségi tábornok és a württembergi király adjutánsa ott meghalt. Az elhunyt tábornok távoli rokonságban volt a könyvnyomtatás feltalálójával; Gutenberg egyik nénjét a Molsberg-család egyik tagja vette feleségül. Az 1900-ban tartott Gutenberg-ünnep alkalmával Mainz város ezen az alapon hívta meg báró Molsberg-et és családját az ünnepségre, amelyen a báró ügyes beszédet mondott.

A Könyvnyomdászok Szakköre estélyei.

Szakkörünk december hó 12-ikén, vasárnap a Gutenberg-Otthon dísztermében (bejárat a Bérkocsis-utcából) táncal egybekötött házi estélyt rendez, még

A »Matador« zárva.

pedig pontban fél 9-kor kezdődőleg, s pompás kabarréval fűszerezve. Szakköri tagoknak belépő-jegyül a tagsági jegy szolgál. Ennek fölmutatása mellett csupán egy úr és két hölgy léphet a terembe. A tagsági jegy különben névre szól és másra nem ruházható át. Nemtagok belépő-díja előre váltva személyenként 1 korona, a pénztárnál váltva 1 korona és 40 fillér. Jegyek válthatók Lakatos Péter drogériájában (Sándortér 4. szám) és a nagyobb nyomdák házi pénztársainál. Muzsikáról egy kitűnő cigánybanda gondoskodik. Ruhatár 40 fillér. Legközelebbi estély: január 15.

Az Egészség-Naptár 1910-iki kötete

már megjelent és iövő füzetünkben részletesebben foglalkozunk egyes bennünket közelebbről érdeklő cikkeivel. Most csak annyit jegyzünk meg, hogy ezt a 320-oldalas kitűnő könyvet *Bozsik* szaktársunknál 1.40 korona helyett 1 koronáért kapja meg a nyomdász.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Mesterszedő szaktársaink figyelmét fölhívjuk a Grafikai Szemle és a Magyar Nyomdászok Évkönyve ebben a füzetben közzé tett mellékletpályázataira.

Választmányi ülés 1909. évi november 18-án.

Elnöklő: Werner Jenő II. alelnök.

Jelen vannak: Werner Jenő II. alelnök; Wanko Vilmos másodtitkár, Bozsik István pénztáros, Boros Dezső I. leltáros, Burgheim Károly, Fekete Béla, Goldberger Ármán, Prüner Arnold, Schornstein Jakab, Spitz Adolf választmányi tagok. — Távollmaradásukat igazolták: Tanay József elnök, Augenfild M. Miksa I. alelnök, Morócz Jenő I. titkár, Hollósy János II. leltáros, Sarlós Lajos ellenőr, Bárány Nándor, Bauer Henrik, Gyöngyösi Sándor, Novák Alajos választmányi tagok, valamint Novák László, a Grafikai Szemle szerkesztője.

Elnöklő üdvözlő a választmányt s a mai ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére Fekete Béla és Spitz Adolf választmányi tagokat kéri föl. A múlt ülés jegyzőkönyve a jövő ülésen hitelesítettik.

Fekete Béla a tanműhelyi bizottság nevében ismerteti az aradi felolvasás s kiállítás, a kedvezményes vasutjegyek s az államtól kért szubvenció ügyében Czakó Elemér dr. urtól kapott felvilágosításokat. Együttal kéri a választmányt, hogy határozzon a fölött, vajjon a tagdíjak tíz százalékát a Tanműhely céljaira beszolgáltatja-e a Kör. A választmány e fölött a januári választmányi ülésen fog dönteni.

Jelentés tételik, hogy bizonyos körök buzdítására és denunciacióására a Kör és a Tanműhely ellen valóságos hajszát indítottak mindazon cégek, akik a kísérleti nyomda felszereléséhez valamivel is hozzájárultak. Ismeretlen egyének denuncióltak a fölsőbb hivatalos fórumoknál, hogy Czakó úr a Tanműhely felszerelését külföldi cégeknek szerzi be s azon cégek, akik a jelenlegi felszerelési — tulajdonjoguk föntartásáért — Körünk rendelkezésére bocsájtották: egyre-másra küldözgetik számláikat az adott felszerelési tárgyakról az Iparművészeti Iskolának. És mint bebizonyult, ezt is bizonyos egyének buzdítására teszik.

A választmány hosszas vita után elhatározza, hogy ez ügyvel a legközelebbi választmányi ülésen foglalkozik s az illető cégeket értesíti, hogy a kísérleti nyomdával nem a Tanműhely, de a Kör vezetősége rendelkezik, tehát minden a kísérleti nyomdát érdeklő ügyben a megkeresések nem Czakó Elemér dr. urhoz, de a Kör elnökségéhez intézendők, s máskülönbben is a kísérleti nyomdát a Kör se nem ajándékozta, se nem adta el a Tanműhely vezetőségének, csupán annak támogatásaképpen tanulmányi célokra kölcsön adta.

Pénztáros jelentése a pénztár állapotáról és a tagsági forgalomról tudomásul szolgál.

Kún Mihály kollegának az Évkönyv-dísz megajzolásáért 150 korona utalványoztatik ki.

Pénztáros megbizatik, hogy amennyiben alkalmlilag akadna, egy használt írógépet szerezzen be.

A VIII. kerületi elöljáróság értesítése szerint f. hó 21-én hatósági vizsgálatot tart a Körben.

A választmány ama óhajának ad kifejezést, hogy az Évkönyv lehetőség szerint karácsony előtt megjelenjen.

Wanko Vilmos indítványára kimondja a választmány, hogy a már kiszedett Évkönyv-hirdetéseket a szakbizottság tagjai újra szedjék.

Wanko Vilmos jelentése a marosvásárhelyi és aradi kiállítások előkészületeiről tudomásul szolgál. Együttal előterjeszti a miskolci tagcsoporthoz kérését kiállítási anyag küldése iránt. Teljesítettik.

Az Ács-Mihály-alap kamataiból és a ki nem adott mellékletpályadíjakból pályázatok hirdettetnek; a pályázatok kiírása a szakbizottságra bízatik.

Az elnökség és a szerkesztőség utasítatik, hogy a szakbizottságot az Évkönyv-mellékletek elbírálásához behívás után 14 tagra egészítse ki.

Müller Ignác választmányi tag ebellei kötelességének nem felel meg, miért az alapszabály és házirend értelmében választmányi tagsága megszűntnek nyilvánítatik. Helyébe a soron levő póttag hívatik be.

Könyvjegyzék a nyomdában megsüregtetetik.

Uj szaklapok megrendelését határozta el a választmány.

A pénteki tanfolyamot a tagok részvétele miatt a választmány megszüntette.

Ülés vége.

Wanko Vilmos.

Szakbizottsági ülés 1909. évi október hó 1-én.

Jelen vannak: Augenfild M. Miksa elnök, Wanko Vilmos II. titkár, Bozsik István pénztáros, Bárány Nándor, Bauer Henrik, Fekete Béla, Novák Alajos, Prüner Arnold, Spitz Adolf és Werner Jenő szakbizottsági tagok, továbbá Novák László szerkesztő.

Elnök az ülést megnyitván, Novák László következő indítványát bocsátja tárgyalás alá:

„Mondja ki a szakbizottság, hogy 1909 október hó 15-től kezdődőleg minden pénteken este, a körhelyiségben tartandó tanfolyamot szervez, még pedig a Tanműhely vezetőségének közreműködésével művészeti dolgokra is kiterjedően, de nagyobb részt tisztán technikai tárgyakra szorítkozóan.”

A szakbizottság beható vita után az indítványt elfogadja, s utasítja a szerkesztőt, hogy a tanfolyam akadálytalan menetéről gondoskodjon, valamint hétről-hétre közölje a szaktársakkal az azon heti előadás tárgyát.

Az október 15-iki megnyitó előadás megtartására Czakó Elemér dr. úr kérietik föl.

A tanfolyamra való jelentkezések fölvételével Bozsik Istvánt bizza meg a bizottság.

Egyben utasítja a szakbizottság a tanműhelyi megbizottakat, hogy Czakó dr. urnál eljárjanak a Tanműhelyen kívül állók részére szervezendő tanfolyam érdekében.

Ezután átír a bizottság a Grafikai Szemle 1910. évi évfolyamának bővítésére és technikai kiállítása dolgában törtéendő változások megbeszélésére.

Hosszú és beható vita után kimondja a bizottság, hogy a választmány előtt alábbi határozatot kívánja jóváhagyatni.

A Grafikai Szemle 1910. évi január 1-től kezdődőleg egy fnyál tartalommal bővítettik. A lap alakja és nagysága marad a jelenlegi; a szöveg a Behrens-antiqua garmondjából szedendő két ponttal ritkítva, a hivatalos rész pedig petítből egy ponttal ritkítva; s amennyiben pedig nagy árbeli különbség nem lesz, az Évkönyv papirosára nyomassék. A füzetek hollandi varrással füzessenek össze s a mellékletek a hirdetések előtt helyeztesenek el, sőtét s olcsó alátét-papirosra ragaszta.

Utasítja a szakbizottság a szerkesztőt, hogy a fentiek tekintetbe vételével próbaszedést csináljon s azt mutassa be; továbbá hogy a lapot illetőleg a gépmesteri és könyvkötői munkát szigorúan ellenőrizze.

Wanko Vilmos jelenti, hogy az október-decemberi számok lapdíszre elkészült s az októberi szám hivatalos mellékletei biztosítva vannak; a hirdetések nagyobb része át van szedve s a többi később fogják a szakbizottságnak egyes tagjai átszedni, mivel ebellei kötelezettségüknek az Évkönyv részére szolgáló munkálkodásuk folytán meg nem felelhetnek.

A január-márciusi számok lapdíszének megajzolásával Bárány Nándor szaktárs bízatik meg, aki e megbízást el is fogadja.

A Kör ezidei első fölolvasó havi ülését október 31-ére hívja össze a bizottság. Fölolvasó Bárány szaktárs.

Aradon november 21-én kiállítással kapcsolatos felolvasást tartunk. Fölolvasó: Augenfild M. Miksa. Fölkératik a Tanműhely, hogy e kiállításon kiküldöttel képviseltesse magát.

Együttal fölkératik Czakó Elemér dr. úr, hogy utazási szabadjegyeket sziveskedne a Kör rendelkezésére bocsátatni.

A marosvásárhelyi csoport kiállítás és felolvasás rendezését kéri. Teljesítettik; fölolvasóul Bárány Nándor szaktárs küldetik ki.

Wanko Vilmos.

A múlt évi Grafikai Szemle bekötési tábláiból

néhány darab még rendelkezésre áll, a fővárosi megrendelőknek 1.40 koronáért, vidékieknek (portómentesen) 1.50 koronáért adjuk.

Havi ülés 1909. évi október hónap 31-ikén.

Elnök: Augenfild M. Miksa.

Elnök üdvözlő a nagy számban megjelent szaktársakat, s felkéri Bárány Nándor szaktársat fölolvasásának megtartására.

Bárány szaktárs fölolvasa érdekes és tanulságos dolgozatát, melyért az elnök a havi ülés és a Kör köszönetét tolmácsolja, s kéri a felolvasót, hogy dolgozatát bocsássa a Grafikai Szemle rendelkezésére, amit Bárány szaktárs teljesít is.

Ezután Wanko Vilmos II. titkár terjeszti elő időszaki titkári jelentését, mely a következő:

*Tisztelt havi ülés!

Tulajdonképp az ősz azon időszak, amikor Körünk nagyobb mérvű, intenzív működést kezd, de mint a következőkből is kitűnik: Körünk vezetősége s választmánya a nyár folyamán is kivette részét a közhasznú munkálkodásból.

Időzaki jelentésünkben első sorban kell megemlékeznünk a Tanműhelyről, mely múlt évi működésével várakozosan felüli eredményeket ért el, és ezeket az eredményeit a tanév bezárása után egy kiállításon mutatta be. Az eredménnyel, mely különben — a Tanműhely vezetőségének nyilatkozata alapján — csak fél eredmény volt, nagyon meg lehetünk elégedve. S csak örülnünk kell, hogy Körünk a tanfolyami kérdések szerencsés megoldását találta meg akkor, amidőn az Iparművészeti Iskolával s Czákó Elemér dr. ural karöltve a Tanműhelyt létesítette. — Nagyon jól tudjuk azt, hogy a tanfolyami kérdéseknek ilyen megoldása szálla volt egyes körök szemében, s nem csodáljuk azon sajnálatos és minden alapot nélkülöző, rosszakaratú támadásokat, amelyeket a Typographiának és a Gutenbergnek hasábjain egyesek megjelentettek. E vádak a Körre s a Tanműhelyre annyira kompromittálóok voltak, hogy Rothenstein szakítára jónak látta ez ügyben eljárni, és ekkor a vádak alaptalanságáról személyesen győződött meg. — A Tanműhely ez idei tanéve október 3-án kezdődött s örömmel jelenthetjük, hogy a hallgatók a lehető legpontosabban látogatják az előadásokat, s e buzgalom ama reményünk nyilvánítását váltja ki belőlünk, hogy az ideai tanév a tavalyinál még fényesebb eredménnyel fog zárulni, nagyobb dicsőségére ügybuzgó s kiváló tudású vezetőjének Czákó Elemér dr. tanár urnak.

Október 15-től kezdődőleg a Kör is rendez tanfolyamot minden pénteki nap estéjén, amikor is részint művészeti, részint technikai tárgyú fölolvasások tartatnak. E tanfolyam nyilvános s látogatása nincs belátkozashoz kötve.

A tanfolyamok, valamint a vidéki kiállítások rendezésének megkönnyítése és anyagi biztosítása céljából a kereskedelmi minisztertől államegélyt kértünk. E kérésünk most van elintézés alatt. Évkönyvünk munkálatai annyira előre haladtak, hogy a mű ez idén az eddigieknél is fényesebb kiállításban fog december hó folyamán megjelenni.

A Grafikai Szemle nyomdai kiállítások dolgában igen fontos határozatokat hozott a szakbizottság és a választmány. Kiadványunkat minden tekintetben a kor színvonalán álló szakközönlőnné óhajtjuk tenni, s e célból már most léptettük életbe azon határozatunkat, hogy a lapnak szánt mellékleteket nyomtatás előtt kell megvizsgálni, s hogy a szakbizottság minden hónapban kell úgynevezett hivatalos mellékletet köteles adni. A melléklet-pályázatot kibővítettük, amennyiben a harminc-koronás díj mellett egy tíz-koronás gépmeisteri díj kiadását is rendszerezítettük. Ujévtől kezdődőleg a legmesszebb menő reformokat léptettük életbe. Közönyünk ez időtől kezdve egy ível bővül, jobb papírosan nagyobb szövegbevitél nyomtatódik. Hirdetéseinket a szakbizottság tagjai időről-időre átszedik.

A vidéki kiállítások, az Évkönyv és a Grafikai Szemle kiadása természetesen oly nagymérvű költségeket okoz Körünknek, hogy pénztárunk már-már alig bírja meg azokat. Súlyosbíttja a helyzetet, hogy a küszöbön álló árszabályrevízió máris érezeteti hatását Körünknek, amennyiben a tagállományban teljes stagnálás következett be. E bajokon az új alapszabály január 1-én való életbe léptetésével óhajtnak segíteni. Alapszabályaink ugyanis visszaérkeztek a miniszteriumtól azzal a kívánsággal, hogy az alapszabályokban még a különböző jegyzőkönyvek hitelesítési módjai is fölvéssenek; e kívánságnak a választmány eleget is tett s az alapszabályokat újra fölterjesztette.

A Gutenberg-utca érdekében beadott kérvényünk elutasításban részesült. Ujabb kérvény beadását határoztuk el.

Körünk a nyár folyamán több vidéki városban rendezett kiállításokkal kapcsolatos fölolvassat s a fővárosban a kongresszus alkalmával a Tanműhely munkáit állították ki.*

A havi ülés a titkári jelentést egyhangúlag tudomásul veszi. Pénztáros jelentése ugyancsak egyhangúlag tudomásul szolgál. Gondos Ignác az Ács-Mihály-alapról kér felvilágosítást. A havi ülés Bozsik István választást tudomásul veszi.

Bozsik István a havi ülés jóváhagyását kéri arra, hogy a házi estélyeink színhelyétől szolgáló teremért a bért az egész téli időnyre egy összegben előre fizette ki. A havi ülés a pénztáros intézkedését egyhangúlag jóváhagyja.

Gondos Ignác indítványozza, hogy egészítsenek ki az Ács-Mihály-alap eddigi kamatai száz koronára s így két díjra osztva irassék ki egy szakcíkkpályázat; Bozsik István, Bardotz Sándor, Schornstein Jakab, Novák László és Lackenbach Artur hozzáadólása után a havi ülés az indítványt magáévá teszi, s részletes kidolgozást végezt a szakbizottsághoz utalja át.

Bozsik István jelenti, hogy ez idén is — mint mindig — megkoszoruzta boldogult Ács Mihály kollegánk sírját. Tudomásul szolgál.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

Wanko Vilmos, II. titkár.

Választmányi ülés 1909. évi október 21-én.

Elnök: Tanay József.

Jelen vannak: Tanay József elnök, Bozsik István pénztáros, Morócz Jenő I. titkár, Wanko Vilmos II. titkár, Sarlós Lajos ellenőr, Boros Dezső I. leltáros, Bárány Nándor, Bauer Henrik, Fekete Béla, Gyöngyösi Sándor, Novitzky N. László és Schornstein Jakab választmányi tagok, valamint Novák László, a Grafikai Szemle szerkesztője és Klein Ferenc könyvkötő-mester mint vendég. — Távolaradásukat igazolták: Augenföld M. Miksa I. alelnök, Werner Jenő II. alelnök, Hollósy János II. leltáros, Burgheim Károly, Busay Balázs, Enyedy János, Novák Alajos, Pruner Arnold és Spitz Adolf választmányi tagok.

Elnök az ülést megnyitván, a múlt ülés jegyzőkönyve fölolvastattik és hitelesítetik. A jelen ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére Novitzky N. László s Bauer H. választmányi tagokat kéri föl.

Elnök bejelenti, hogy a múlt péntekre kitűzött tanfolyam-megnyitást közbejött akadályok miatt e hó 22-ikére kellett halasztani, mely alkalommal Novák László szakítárs fog bevezető előadást tartani.

Pénztáros jelentése a pénztár állapotáról és tagsági forgalomról tudomásul szolgál.

Elnök bejelenti, hogy az új alapszabályokat a belügyminiszter többrendbeli csekélyebb pótlás miatt visszaküldte. A választmány megbízta az elnökséget a kívánt pótlások foganatosításával és az alapszabályok újból való felterjesztésével.

A Grafikus Művezetők Egyesülete a tanonc-oktatás ügyében anketót hívott egybe, melyen Körünk is képviseltette magát. Novák László beszámol az ott törtétekről, mit a választmány tudomásul vesz s egyuttal kimondja, hogy a megindított mozgalmat örömmel üdvözli és a további fejleményeket figyelemmel kíséri.

Az Évkönyv ügyében Novák László jelenti, hogy az december elejére minden valószínűség szerint megjelenik. Klein könyvkötőmester bemutatja az Évkönyv bekötési táblájának mintáját, melyet a választmányi kivételre elfogad s arra nézve, a könyvkötő által felajánlott engedménnyel, megállapodik.

A választmány elfogadja a szakbizottságnak a Grafikai Szemlére vonatkozó javaslatait a papíros kivételével s az előmunkálatok megtételével a szerkesztőséget bízza meg.

A Nemzeti Szalon kiállítására Wanko Vilmos II. titkár kérelmére a Kör tagjainak szabad bemenetet engedélyezett, melyért a választmány átíratban fejezi ki köszönetét.

Elnök bejelenti, hogy a Kör tanfolyamainak állami segélyezése ügyében kérvényt nyújtott be a kereskedelmi miniszterhez, mit a választmány jóváhagyólag vesz tudomásul.

Több tárgy nem lévén, az ülés véget ért.

Morócz Jenő, I. titkár.

Kondícióbeli változások pontos bejelentése.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy kondíciójuknak esetleges megváltozását — tehát mind a belépést, mind pedig a kilépést is — haladéktalanul adják tudtul a Kör pénztárosának (lakik: Budapest VIII, Sándor-tér 4. szám alatt), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meg-hívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelező-lap beküldése.

A magyar állam nyomdászattörténeti térképe.

(Tervezte és magyarázó szöveggel ellátta Firtinger Károly.) Ebből a hasznos kis történelmi munkából is van még néhány példány. Ára 60, postán küldve 70 fillér. Évkönyv-vásárlók féláron kapják. Megrendelhető Bozsik István pénztárosnál (Gutenberg-Otthon).

Magyar Nyomdászok Évkönyve az 1909. évre.

(Huszonnegyedik évfolyam. Szerkesztette Novák László.) Ebből a több mint tízennygy ívnyi terjedelmű s huszonhét műmelléklettel ellátott pompás könyvből még mindig van eladó példány. Megrendelhető Bozsik István pénztárosnál (Budapest, Sándor-tér 4)

Tagsági forgalom 1909. évi október hóban.

Beléptek a Körbe: Szendrey János (Weisz L. F.), Böröczky Miklós, Hoffmann Ernő, Páfcsek Tivadar (Buschman), Kallus Sándor (Légrády), Szoboszlai M. (Szentgotthárd), Chilko József, Kemper Péter, Salvioli Silvio (Fiume), Pick Samu, Tóth József, Wilcsák Ferenc (Pallas), Weltnér Jakab (Ungvár), Potenga Jenő, Varga József (Franklin), Tolnai Rezső (Nyitra), Léway János (Petőfi), Kohn Gyula (Bagó), Kohn Lipót II, Klein Lipót (Radó), Baumgartner Gyula, Berta János (Pécs), Steiner Mór (Rigler), Schramm György (Nagyzeben), Fleischer József (Löbi Mór), Urbán Ferenc (Nyiregyháza), Laufer Antal (Korvin), Laufer Jakab (Hungária), Millity Rankó (Franklin), Frank Mór (Uránia), Glasner

Bevétel.

Pénztári kimutatás 1909 október haváról.

Kiadás.

	K	f.	K	f.		K	f.	K	f.
Át hozat a múlt hóról			4133	36	A Grafikai Szemle mellékleteire ..	82	75		
10 drb hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—	A Gr. Sz. okt.-dec. lapdísze t.-díja	50	—		
Gutenberg-szobor-alap			814	—	Nyomatványszámia	61	50		
Ács-Mihály-alap			571	48	Képes folyóiratok negyedére	15	—		
Buschmann-személyz. a szoboralapra			36	—	Havi ülési, admin. kiadások s portó	23	62		
					Takarítás és világítás	9	40	242	27
					Készpénz a hó végén			4786	29
					10 drb hitelszöv. részjegy à 10 kor.			100	—
					Gutenberg-szobor-alap			850	—
					Ács-Mihály-alap			571	48
Tagsági járulékokban befolyt :									
Államnyomda	12	—							
A Nap	—	60							
Athenaeum	24	—							
Bagó-nyomda	1	20							
Bercsényi-nyomda	3	—							
Berkovits-nyomda	—	60							
Budapesti Hírlap	10	20							
Buschmann Ferenc	5	40							
Egyetemi nyomda	6	—							
Egyesületi tisztviselők	8	40							
Elek-nyomda	1	80							
Európa	3	—							
Fővárosi nyomda	3	60							
Franklin-Társulat	72	—							
Franklin-flók	6	60							
Fráter és Társa	1	80							
Fried és Krakauer	3	60							
Gallitzenstein	3	60							
Garai-nyomda	5	40							
Globus	12	60							
Grafikai Intézet	2	40							
Guttman Ignác	1	20							
Haladás-nyomda	1	20							
Hamburger és Birkholz	1	20							
Hedvig Sándor	2	40							
Hornvánszky-nyomda	17	40							
Hungária	6	60							
Jókai-nyomda	3	—							
Kánitz-nyomda	1	80							
Karczag-nyomda	1	80							
Károlyi-nyomda	9	—							
Kellner Ernő	—	—							
Kertész-nyomda	2	40							
Klein Vilmos	3	60							
Korvin Testvérek	4	80							
Közsegl. nyomda	3	60							
Légrády Testvérek	9	60							
Löbl D. és Fia	1	80							
Magyar Hírlap	4	20							
Markovits és Garai	1	80							
Márkus Samu	13	20							
Máv. menetjegynyomda	2	40							
Minerva-nyomda	1	20							
Otthon-nyomda	1	80							
Pallas	16	20							
Pannonia	1	20							
Pap és Schwarz	—	—							
Pátria	21	—							
Pazmaneum	1	20							
Pénzüntézetl. nyomda	4	20							
Pester Lloyd	7	20							
Pesti Könyvnyomda R.-I.	33	60							
Petőfi-nyomda	4	80							
Posner Károly Lajos és Fia	7	80							
Radó Izor	4	20							
Rákos Farkas	1	20							
Révai és Salamon	4	20							
Rigler József Ede	5	40							
Rothberger és Welsz	1	80							
Rózsa Kálmán és Neje	9	—							
Schlesinger-nyomda	—	60							
Schmidl-nyomda	2	40							
Stephaneum	24	60							
Székesfővárosi Házl. Nyomda	19	20							
Szent-László-nyomda	—	—							
Thalia-nyomda	4	20							
Turul-nyomda	—	60							
Várnai-nyomda	1	20							
Világosság-nyomda	18	—							
Welsz L. és F.	5	40							
Wodianer	16	20							
Wojtitz-nyomda	1	20							
Vidékről (részletezése a következő oldalon)	314	40							
Egyesektől (részletezése a következő oldalon)	80	40	895	20				6550	04
			6550	04					

Sarlós Lajos, ellenőr.

Bozsik István, pénztáros.

Sándor (Világosság). *Meghalt*: Fiaszik Arnold. *Hátralék miatt írórendők*: Gumán Sándor, Molitorisz Dániel (Kassa), Korcsmáros László (Állami), Fillette János, Ripka Ferenc (Eperjes), Grécsi István, Kállics József (Pécs), Simhart Imre (Pallás), Löwy Pál, Gramantek László, Kelemen Bertalan, Bukna István (Eger), Bencze Károly (Torda), Orosz Mihály (Gyoma), Braksa Kálmán, Cziczer Ferenc, Pauly Károly (Szobathely), Nyul Dezső (Bp. H.), Márkus Ede, Schäfer Aladár (Globus), Müller Sándor (Thalia), Goldberger Gyula, Kotzauer O., Rosenberger Ignác, Caapó Gyula, Klein Alfréd, Willim János, Hanzély Mátyás, Baumgartner Dezső, Liptay Sándor, Áron Ferenc, Jakab László, Seregélyi Sándor, Takács Károly, Szauer Adolf, Fischer Lajos II., Schaefflern Jenő, Nemes Ferenc, Steinhauer Vilmos, Pölte Sándor, Betsay Mihály, Neuner Ferenc, Varga Károly, Neszt Ödön, Zelenka Lőrinc, Németh Kálmán, Filikó Árpád, Bozsárd Rezső, Karay Károly, Gromás Alajos, Fidor Szaniszló, Horváth Imre, Kiss Mihály, Tomcsányi Dezső, Hoffmann Izsák, Leib Károly, König Fülöp, Tóth János, Góttis Béla, Jetschny Károly, Farkas Sándor, Seidner Ignác, Weisz Lajos, Babely Lajos, Gerő István, Neumann József, Szőnyi József, Steiner Samu (ismeretlen tart.). — *A hó végén 12 tiszteletbeli, 1640 rendes, összesen 1652 tag.*

Tagsági járulékokban a múlt hóban befolyt :

a) Egyesektől (I. a 258. oldalon olvasható pénztári kimutatást) :
 András Lajos 2.40, Leéb Manó 1.80, Váczy István 0.60, Zlevszky József 1.80, Zsuppán B. L. 3.60, Kaufmann Kálmán 2.40, Dószegi Kálmán 3.60, Czutor Ede 1.20, Urbán Ferenc 3.60, Kőműves József 2.40, Mellika Endre 2.40, Tinusz Antal 3.60, Mold László 3.60, Sztanajovits J. 1.20, Weisz Mór 3.—, Schneider Jenő 1.20, Farkas Jenő 1.20, Halapka Pál 2.40, Benkő Dezső 3.—, Tauber Bernát 1.20, Torma József 1.80, Sós Gyula 1.20, Künstler Jenő 1.80, Deák József 1.20, Hirsch Lajos 1.20, Veres Lajos 5.40, Gyárfás András 1.20, Muhay Árpád 1.20, Schwartz Béni 1.20, Landstein Izsák 2.40, Buczkó Rezső 1.20, Zubriczky Ferenc 1.20, Steinherr Miklós 1.20, Matuska György 1.20, Biró Miklós 1.20, Lázár József 0.60, Szabó Sándor 0.60, Markovits Béla 0.60, Fried József I. 0.60, Klein Rudolf 0.60, Csaba Miklós 0.60, Czelsziny József 0.60, Fábián József 0.60, Benkő Dezső 0.60, Waldmann Izidor 0.60, Kohn Győző 0.60, Dobos Géza 0.60, Messinger Aladár 0.60, Lányi Béla 0.60, Fleischer József 0.60, Márkus István 0.60.

b) A vidékről (I. a 258. oldalon olvasható pénztári kimutatást) :
 Temesvár 31.20, Marosvásárhely 9.—, Nagyszeben 4.80, Besztercebánya 5.40, Eger 6.—, Nagykanizsa 13.20, Fiume 7.20, Szitgotthárd 5.40, Rózsashegy 3.—, Gyoma 5.40, Kecskemét 4.20, Mezőtúr 1.20, Szamosújvár 1.80, Kassa 16.80, Újpest 1.20, Nyitra 3.60, Szabadka 28.20, Szekszárd 14.40, Eperjes 10.80, Mohács 2.40, Selmecbánya 9.—, Békéscsaba 9.60, Szeged 7.80, Pécs 48.—, Ungvár 4.80, Miskolc 24.—, Székesfehérvár 6.—, Győr 16.80, Nagybecskerek 13.20, összesen 314 korona 40 fillér.

A Könyvnyomdászok Szakköre pályázatai.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából a Kör szakbizottsága a magyarországi könyvnyomatók fokozottabb szakbelli fejlődésére buzdítása végett pályázatot hirdet :

I. a Grafikai Szemle legjobb szedésű — és ettől függetlenül — legjobb nyomtatású mellékleteire ;

II. a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1910-iki legjobb mellékleteire.

Általános föltétel :
 A pályázatok bármelyikében is csak a Könyvnyomdászok Szakköre tagjai vehetnek részt.

Különleges föltételek :

I. A Grafikai Szemle mellékleteire vonatkozólag :
 A Szakkörnek e pályázata havonként megismétlődik 30—30 korona szedői és — ettől függetlenül — 10—10 korona nyomtatási jutalomdíjjal, amely összegek lehetőleg kiadatnak az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbjika szedőjének, illetőleg a legjobb nyomtatási munka végzőjének. A szedői jutalomdíjra irányuló pályázatokon csak olyan munkákat vehetnek részt, melyeken a szedési elem is kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A mellékleteknek előbb már okvetlenül valamely célra kellett kinyomatniok, s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtatniok. Ennek biztosítása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papírosnak az árát térítjük meg. Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 17-ikéig szerkesztőségünkhez beérkeztek, illetőleg a vidéken póstára adattak. Később föladott mellékletek a következő hóra maradnak. Példányszám 2100. Korrekturának előzetes beküldése okvetlenül szükséges (Wanko Vilmos másodtitkárnak a címére : Dohány-utca 10, Fried és Krakauer nyomdája), s a szakbizottság

által három napon belül eszközölt javítások tekintetbe veendő. A papírosról szóló számla pedig a küldeményhez melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakbizottsága havonként bírálja el, s a döntés meg a bírálati jelentés a mellékletekkel egyidejűleg jelenik meg.

II. A Magyar Nyomdászok Évkönyve 1910-iki mellékleteire vonatkozólag :

Ennek a pályázatnak az lévén a célja, hogy Magyarországon nyomdaiparának képességeit mutathassuk be: részt vesz benne minden olyan beküldött melléklet, amelyen a szedési elem kellőképpen képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni.

Az Évkönyv alakja ugyanolyan lesz, mint aminő volt a tavalyi. Kisebb formátumú mellékleteket nem is fogadunk el. Példányszám : 2100. A beküldés legvégső határideje december 6-ika. A papírosról szóló számla a mellékletekkel egyidejűleg küldendő be a szerkesztőnek (Novák László, Budapest V, Hold-utca 7).

Az első díj 50, a második 40, a harmadik és negyedik 30—30, az ötödik 20 korona. Az arra érdemeseket ezenfelül dícsérő oklevéllel tünteti ki a bíráló bizottság. Az öt pályadíj közül kettő okvetlenül vidéki munkának juttatandó.

Kedvezményes színház- és fürdő-utalványok.

A *Vigszínházba* és *Uránia-színházba* mintegy húsz-huszonöt százalékkal mérsékelt jegyekre jogosító utalványok kaphatók a pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4. sz., III. emelet 5), valamint a *Hungária-fürdőbe* szóló kedvezményes jegy-utalványok is. Az utalványok ára a színházakba darabonként 4, a fürdőbe 2 fillér.

Szakkörünk szaktanfolyamainak értesítőiből

még mindig vannak eladásra szánt példányok. Egy-egy koronájánál kaphatók például az 1904-1905., valamint az 1907-1908-adi iskolai évről szóló értesítők (szerkesztették *Tanay József, Novák László és Augenföld Miksa*). Sok szedés- s egyéb példával, valamint műmelléklettel. A szakmájukban fejlődni óhajtó szakításra nélkülözhetetlen kézi könyvek. Rövid, tömör összefoglalásban ismertetik a tanfolyamokon előadott tanítási anyagot. Megrendelhetők a Grafikai Szemle kiadó hivatalában (Budapest V, Hold-u. 7) vagy Bozsik István szakköri pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4).

Fotografus kedvezményes tagjaink részére.

Erdélyi M. cs. és kir. udv. fényképész (Budapest IV, Semmelweis-utca 2. sz., a Kosuth-Lajos-utca sarkán) Szakkörünk tagjainak fényképek készíttetésekor a következő kedvezményt adja :

6 darab vízít-fénykép	6 korona,	12 darab 10 korona.
6 „ kis makartkép	14 „	12 „ 24 „
6 „ kabinetkép	16 „	12 „ 26 „
6 „ makartkép	20 „	12 „ 36 „

Megrendelés alkalmával az illető szakításnak a legutolsó hóról szóló nyugtával kell igazolni, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

Fölhívás Körünk vidéken dolgozó tagjaihoz.

A tanfolyamok vezetősége fölhívja a vidéki tagtársakat, hogy a kiállítás- és fölulvasásokra vonatkozó megkereséseiket egyenesen a tanfolyamvezetőséghez intézzék, és pedig a kiállítás napja előtt legalább négy héttel. (Megkeresések Wanko Vilmos szakköri másodtitkárnak a címére, Budapest VII, Dohány-utca 10. sz. alá, a Fried és Krakauer féle nyomdába Intézendők.)

A Grafikai Szemle hirdetéseinek szabott árai :

a) Egész oldalnyi hirdetésé :	egy évre	240.— korona
„ „ „ „ „	fél évre	130.— „
„ „ „ „ „	negyed évre	70.— „
„ „ „ „ „	egyszeri közlés ..	30.— „
b) Fél oldalnyi hirdetésé :	egy évre	130.— „
„ „ „ „ „	fél évre	70.— „
„ „ „ „ „	negyed évre	40.— „
„ „ „ „ „	egyszeri közlés ..	20.— „
c) Negyed oldalnyi hirdetésé :	egy évre	70.— „
„ „ „ „ „	fél évre	40.— „
„ „ „ „ „	negyed évre	25.— „
„ „ „ „ „	egyszeri közlés ..	13.— „
d) Nyolcad oldalnyi hirdetés :	egy évre	40.— „
„ „ „ „ „	fél évre	25.— „
„ „ „ „ „	negyed évre	15.— „
„ „ „ „ „	egyszeri közlés ..	8.— „

Az apró hirdetéseknek az ára az első közléskor petít soronként negyven fillér ; minden további közlés ötven százalékkal olcsóbb.

A tag szórakozási alkalma körhelyiségünkben.

Körhelyiségünk a Gutenberg-Otthonban van (bejárát az épület bérkocsis-utcai részén). A helyiség nyitva van: vasárnaponként délelőtti 9 órától 1-ig. Olvasó-terem, biliárd, dominó, szaklapok és szépirodalmi folyóiratok állanak itt a tagok rendelkezésére.

A Szakkör vidéki pénztárosainak figyelmébe!

Körünk ez év január havától tagja a magy. kir. póstatakarék-pénztár csekk-osztályának (22766. sz.). A megfelelő csekkfüzeteket már azét is küldöttük, tehát kérjük a vidéki pénztárosokat, hogy pénzküldeményeiket eszentül a csekklapok útján juttassák hozzánk. Ezek hátsó oldalán írásbeli közlemények (tagnévsor, Szemle-szükséglet stb.) is följegyezhető, ami által minden egyébr az eddigi ügykezelésben fölmerült portó-költség megtakarítható.

Szerkesztik Tanay József és Novák László. — Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V, Hold-utca 7. sz. (telefon 36-02). Nyomatott a Pestí Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájában, Sas és Bauer budapesti papírraktáros cégnek a papírosára. — Előfizetési ár: egész évre 4 korona, fél évre 2 korona. Egyes szám ára 40 fillér.

Pályázati hirdetés.

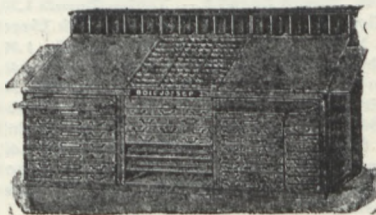
A Budapesti Grafikai és Rokon Iparosok Főnök-Egyesülete hivatala részére kellő általános műveltséggel és a nyomdai szakmában teljes jártassággal bíró erőt kíván alkalmazni. A képzettség okmánymásolatokkal igazolandó; az ajánlatban az eddigi működés részletesen ismertetendő; továbbá köz-

lendők a családi állapotra s a korra vonatkozó adatok. Fénykép melléklése kívánatos. Az így fölszerelt folyamodványban, amely legkésőbb 1909. évi december hó 10-ig küldendő be az egyesület címére (V, Mária-Valéria-utca 12, I. em. 4), a fizetési igény is megjelölendő. Az állás 1910 január folyamán lesz elfoglalandó. — Budapest, 1909 nov. 23. Az elnökség megbízásából: Gelléri.

BÖLE JÓZSEF

első magyar

könyvnyomdai szakasztalossága
Budapest, Horánszky-utca 3.

Állandó raktárt tart betű-szekrények- s regálisokból, könyvkötői faszerezvényből. Javításokat pontosan eszközöl. Elvállal minden más asztalosmunkát is.

RUGGYANTA ÉS ÉRCBÉLYEGZŐ, PECSÉTNYOMÓ

RÉZMETSZETEKET
DOMBORÚ VAGY
FESTEKES NYOM-
TATÁSHOZ JUTÁ-
NYOSAN KESZÍT:

GEDULDIGER HUGÓ

□□□□ VÉSNÖK □□□□

BUDAPEST VI, VÁCI-KÖRÚT 17.

FISCHER ÉS MIKA

BETŰONTÓDE ÉS STE-
REOTIPÁLÓ MŰHELY.

BUDAPEST VI, RÉVAY-U. 6

Telefon 28-62.

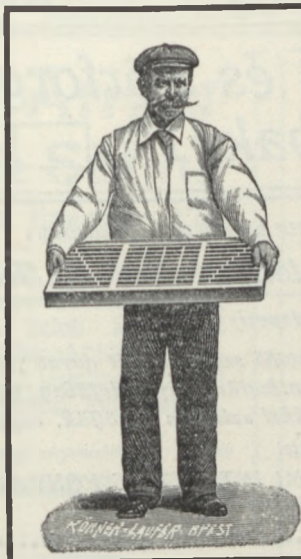
Elvállal igen jutányos árban egész nyomdai berendezéseket. A legkülönbébb célszerű és divatos könyv- és címbetűkből nagy választékot tart. És folyton készletben tart: szerb és héber betűket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat a legjobb minőségben.

Ajánlja szabadalmazott nyomdai vonalzó berendezését táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra ára 20 korona.

Schöntag Gyula

könyvnyomdai szakasztalos
VI, Váci-körút 51. sz.

Kizárólag könyvnyomdai s könyvkötészeti fa-szerelvények készítésével foglalkozik. Állandó raktára van kitűnő száraz anyagból készült szekrényekből és regálisokból. Kis antikva-szekrény ára 7 kor., nagy szekrényé 9 kor. Árjegyzék ingyen.

KOCH & GRÜN

FESTÉKGYÁRA, OFFENBACH

Készít mindenféle színes és fekete festéket a sokszorosító szakmák részére, kitűnő hengeranyagot és kencét. Különlegességei:

"RHEO" "VAVIA"

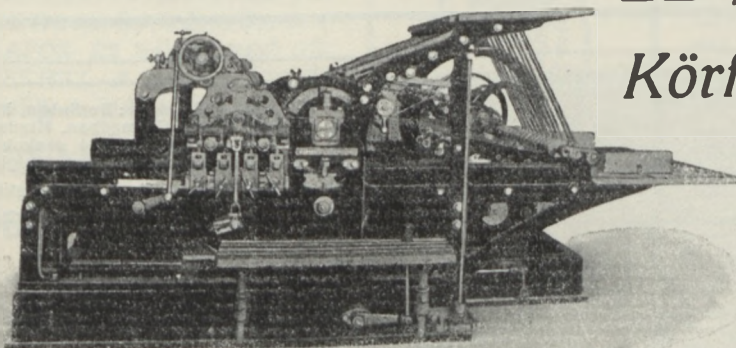
festékpótlék, melyből kevesé a festék közé keverve, azt simulakonyná és szaporodó teszi, a nyomásnak szép fényt kölcsönöz, a lehúzódat megakadályozza és elősegíti a gyors száradást. Ára kilogram. 5 korona.

kézmasó-szer, mely azonnal helyett használva, eltávolítja a festéket a kézből és a kézbe eldurulódást megakadályozza. Ára 5 kilogram. bódagdobozokban 5 korona.

MAGYARORSZÁGI VEZÉRKÉPVISELET ÉS RAKTÁR: LIGETI ÉS TÁRSA GRAFIKAI SZAKÜZLET, BUDAPEST U., KÁDÁR-UTCA 8. TELEFON 111-13

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁRA BUDAPESTEN

Könyvnyomdai gyorsajtók vasuti rendszerű menettel. Könyvnyomdai gyorsajtók két- és négy pályás görgőjáráttal. Kromotípiai gyorsajtók rövidített ivkivezetéssel, a gyűrűs kirakódob segítségével. Kétfordulatú gyorsajtók elől kirakóval. Könyvnyomdai gyorsajtók görgőpályával. Könyvnyomdai kézisajtók.
== Könyvkötő-gépek. ==

Körforgó nyomógépek

ujság- és illusztrációnyomásra, meghatározott és változtatható ív nagyság számára.

Mödlingi gyorsajtógyár

Telefon 54-48 *ezelőtt Kaiser L. Fiai Részvénytársaság* Telefon 54-48

WIEN XVIII/1,
Währingerstrasse 125.

MÖDLING
ALAPÍTTATOTT 1848-BAN.

BUDAPEST VIII,
József-utca 56.

Mödlingi gyorsajtók és körforgógépek a legjobbak!!

Elismerő levél két darab „DOPPELRAPID“ kétfordulatú gyorsajtóról:

T. Gyorsajtógyár Mödling, ezelőtt Kaiser L. Fiai R.-T.

(Fióktelep Budapest)

BUDAPEST.

Kívánságukra ezennel kijelentjük, hogy a legutóbb szállított két darab „Doppelrapid“ kétfordulatú gyorsajtó (1040 × 1400 papíralakra) intézetünk nyomdájában minden tekintetben teljes megelégedésünkre működik. — Midőn ezt Önökkel szívesen közöljük, vagyunk

teljes tisztelettel

FRANKLIN-TÁRSULAT MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

Hírach s. k.

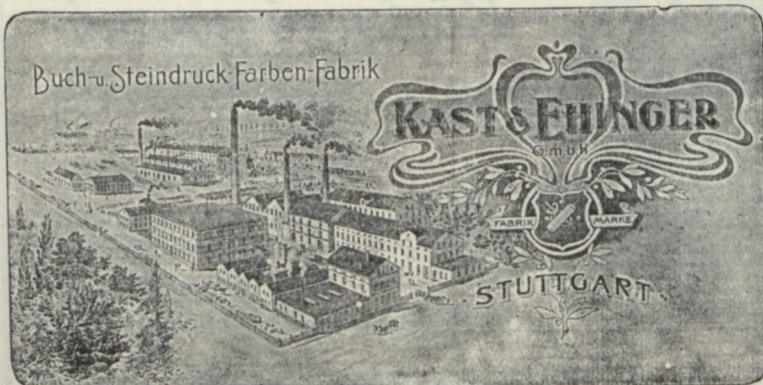
Gárdos s. k.

Koblinger Gyula

fotocinkográfiai
műintézete.

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

Készít mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirdetésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosít. — Alapítás éve 1892.

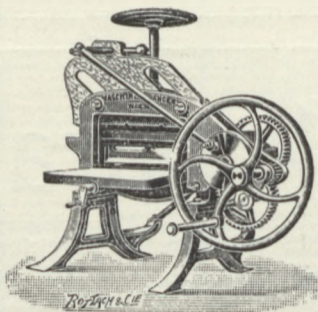
Férfestékgyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban. Minden a grafikai sokszorosító szakokhoz való festék elismert jó minőségben.

Magyarországi s. ausztriai raktár:
CARMINE HUGÓ
grafikai szaküzlet

Bécs **BUDAPEST** Prága
VII, KIRÁLY-UTCA 13. SZ.

Kittüntetve: Páris 1900: Grand Prix s két aranyérem; Saint Louis 1904: nagy díj; Bordeaux 1907: Grand Prix. — Telefon 14-16.

Cheque-számla a m. kir. postatakarék-pénztárnál Budapest 22.610. sz. a. Chequeszámla k. k. Post-Sparkassen-Amt Wien Nr. 55.516.

Josef Anger

Gépgyár és
vadásztűde & Söhne

Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

Magyarországi képviselők:
SILBERER ÉS STECKLIN Budapest VII, Kertész-u. 38

KÖNIG ÉS BAYER

== fotocinkográfiai műintézete ==

Budapest VII, Kazinczy-u. 32.

KLISÉK mindennemű képes nyomtatványokhoz a legjobb kivitelben.

AUTOTÍPIA. ≡ KROMOTÍPIA.

≡ FOTOTÍPIA. ≡ FOTOLITO. ≡

Hásonkivüli felvételek.

BERGER ÉS WIRTH

TÖRZSGYÁR LIPCSE
NÉMETORSZÁGBAN

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS
KÖNYOMDAI FESTÉK- ÉS
HENGERANYAG-GYÁR
HENGERÖNTŐ-MŰHELY
LAPOS- ÉS KÖRFORGÓ GÉ-
PEKHEZ. OLCSÓBB ÉS
JOBB A HÁZI ÖNTÉS-NÉL

TELEFONSZ.: 56—64

UJSÁG-, MŰ-, ILLUSTRÁCIÓ-
DISZMŰ- ÉS MINDENFAJTA
SZINES FESTÉKEK, KEN-
CÉK, BRONZOKIA GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA
'PATENT', 'VICTORIA' ÉS
'BIANCA' HENGERANYAG
EGÉSZEN SIMA ÉS IKOCKÁ-
ZOTT TÁBLÁKBAN

Fiókgyárak: Barmen, Ber-
lin, Szt-Pétervár, Flórenc,
Páris, London, Newyork,

GYÁRTELEP: BUDAPEST, IX., MÁRTON-U. 19

Baer Ottó festékgyárai.

Telefon :
93—29.

A grafikai iparágakhoz szükséges összes
□ fekete és színes festékek gyártása. □

Telefon :
93—29.

Különlegesség: a „VORAN“ kő- és könyvnyomdai fekete festék; eddig felülmulhatatlanul gyorsan szárad.

Grafikai osztály :

A kő- és könyvnyomdai szakmához szükséges összes kellékek raktára.

Vezérképvláeleite és nagy raktára

a „Chromo“ altenburgi papírgyárnak,
J. Friedrich aechsler langentalen-
heimi kőbányájának,
Hutter és Schrantz nemezgyárának.

Hengeranyaggyár és hengeröntő-
műhely.

Litográfiai kövek.

Kőrforgógép-nemez, könyvnyomdai gé-
pekhez való alátét-nemezek, stereo-
□ tipiai matrica-nemezek. □

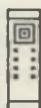
Budapesti gyártelep : VII. ker., Gizella-ut 53. szám.

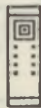
BERTHOLD H., BERLIN SW

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰÖNTŐDE RÉSZV.-TÁRS.

Fiókok: Wien, Szt. Pétervár, Moszkva és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet és betűujdonságokból, rézléniákból, vignettákból és at. ◦ Legnagyobb választék orosz betűkből. ◦ Teljes nyomdai berendezések gépekkel és segédeszközökkel. ◦ Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

Pusztafi Zsigmond, Budapest V, Akadémia-u. 8.
a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak.

Ne vásároljon semmiféle vágógépet !!

mielőtt erről szóló árjegyzéket nem hozott Krause Károly lipcsei gyá-
rából, vagy ennek képviselőjétől Kaufmann Gyulától, kinek raktárában
Budapesten, VII. ker., Kertész-utca 48. szám alatt a gépek megtekinthetők.

TELEFON : 75—48.

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISEK

BUDAPEST
V. Dorottya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

BEIT & CO
HAMBURG

**DRUCKFARBEN
FABRIKEN**

FŐRAKTÁR ÉS IRODA:

MÜLLER TESTVÉREK
BUDAPEST, V, SÓLYOM-UTCA 13.

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA

A VILÁG LEGRÉGIBB ÉS LEGNAGYOBB NYOMDAI,
KÖNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI FESTÉKEK GYÁRA

Az 1889. és 1900. párizsi világkiállításokon versenyen kívül jüri-tag.

FESTÉKEK A KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI, S VALAMENNYI GRAFIKAI SZAKMA RÉSZÉRE. ARANY-, EZÜST- ÉS MÁSOLÓFESTÉKEK. HENGERANYAGOK ÉS AZOK ÖNTÉSE. KENCÉK. PREPARÁLT PAPIROK KÖNYOMDAK RÉSZÉRE.

11 GYÁR ÉS 40 LERAKAT AZ EGÉSZ VILÁGON!

Grand Prix-vel kitüntetve:
St.-Louis 1904,
Lüttich 1905, és
Milano 1906.

TELEFON
37-58. SZÁM

IRODA ÉS RAKTÁR: BUDAPEST,
FERENCZ JÓZSEF-RAKPART 27

ALAPITVA
□ 1818-BAN □

GYÁR: BUDAFOKON, BUDAPEST MELLETT

Bélyegző-metszés		Ólomzár-gyártás
Mechanikai műhely		:: Tömöntőde ::
Galvanoplasztika		Rézléniá-gyártás
	ELSŐ MAGYAR	
	BETŰÖNTŐDE	
	RÉSZV.-TÁRS.	
	BUDAPESTEN, VI., DESSEWFFY- UTCA 32. SZÁM. TELEFON 23-70	
<p>Dús raktárt tart folytonosan magyar, német, tót, horvát, szerb, román s bolgár ékezetű</p> <p>: könyv- és : címbetűkből</p> <p>körzetekből, rézléniákból és kizárásokból, továbbá a legkülönbélebb ékítményekből és egyéb nyomdai felszerelvényekből. Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan fogantatosíttatnak.</p>		
	EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT CZETTEL ÉS BENDTNER SZABAD.	